

Міністерство освіти і науки України
Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»

Інститут Електроенергетики

Електротехнічний факультет

Кафедра перекладу

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

кваліфікаційної роботи ступеню магістр

студента

Мітягіної Анастасії Петрівни

академічної групи

035м-17-1

спеціальності

035 Філологія

спеціалізації

за освітньо-професійною програмою вищої освіти «Германські мови та літератури (переклад включно)», перша - англійська

на тему: Проблеми перекладу безеквівалентної лексики у текстах ЗМІ (на прикладі англійської та німецької мов)

Керівники	Прізвище, ініціали	Оцінка за шкалою		Підпис
		рейтинговою	інституційною	
кваліфікаційної роботи				
розділів:				
1.				
2.				
Рецензент				
Нормоконтролер				

Дніпро
2018

ЗАТВЕРДЖЕНО:
завідувач кафедри
перекладу

(підпис)

_____ (прізвище, ініціали)

« _____ » _____ 2018 року

ЗАВДАННЯ
на кваліфікаційну роботу
ступеня магістр

студенту Мітягіної Анастасії Петрівни академічної групи 035м-17-1
(прізвище та ініціали) (шифр)

спеціальності **035 Філологія**

спеціалізації

за освітньо-професійною програмою вищої освіти «Германські мови та літератури
(переклад включно), перша - англійська

на тему: Проблеми перекладу безеквівалентної лексики у текстах ЗМІ (на прикладі
англійської та німецької мов)

затверджену наказом ректора НТУ «Дніпровська політехніка» від 12.11.2018 № 1913-л

Розділ	Зміст	Термін виконання
1.	Безеквівалентна лексика як предмет дослідження в сучасному перекладознавстві	
2.	Особливості та способи перекладу німецької та англійської безеквівалентної лексики в текстах ЗМІ	

Завдання видано _____

(підпис керівника)

_____ (прізвище, ініціали)

Дата видачі 01.10.2018

Дата подання до екзаменаційної комісії 10.12.2018

Прийнято до виконання _____

(підпис студента)

_____ (прізвище, ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ I. Безеквівалентна лексика як предмет дослідження в сучасному перекладознавстві	7
1.1 Поняття «еквівалентність» і «адекватність» в перекладі.....	7
1.2 Поняття «безеквівалентна лексика».....	13
1.3 Причини існування безеквівалентної лексики	18
1.4 Класифікація безеквівалентної лексики.....	21
Висновки до першого розділу.....	36
РОЗДІЛ II. Особливості та способи перекладу німецької та англійської безеквівалентної лексики в текстах ЗМІ.....	37
2.1 Проблеми перекладу безеквівалентної німецької та англійської лексики українською мовою.....	37
2.2 Способи передачі різних видів безеквівалентної лексики українською мовою.....	41
2.3 Особливості перекладу безеквівалентної лексики у текстах ЗМІ.....	55
Висновки до 2 розділу.....	72
ВИСНОВКИ.....	74
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	77

РОЗДІЛ І.

БЕЗЕКВІВАЛЕНТНА ЛЕКСИКА ЯК ПРЕДМЕТ ДОСЛІДЖЕННЯ В СУЧАСНОМУ ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВІ

1.1 Поняття «еквівалентність» і «адекватність» в перекладі

Традиційно переклад розглядається з точки зору вірності, тобто повноти і точності передачі оригіналу. Саме в цьому сенсі, говорять про "хороші" або "погані" переклади. Оригінал націлений на читача, що володіє мовою, на якій оригінал і написаний, в той час як переклад розрахований на реципієнта, який не володіючи мовою оригіналу, потребує посередництва перекладу, за допомогою якого він і знайомиться з оригіналом. Зрозуміло, що повної відповідності перекладу оригіналу домогтися неможливо. При спробах зберегти в перекладі максимально багато з оригіналу текст виходить невиправдано громіздким і навіть малозрозумілим [23,133].

На думку Л.К. Латишева і А.Л. Семенова, дуже корисно поглянути на переклад крізь призму філософського вчення про тотожність - рівність - еквівалентності, тому що поняття еквівалентності в перекладі, отримавши останнім часом широкого поширення, використовується без достатнього наукового обґрунтування, як щось апріорно чи інтуїтивно прийняте [14, 56].

У перекладознавстві поняття еквівалентності та адекватності часто трактуються як синоніми, подібні поняття, як, наприклад, у Дж.Кетфорда, що визначає еквівалентність (translation equivalence) як адекватність перекладу [68,48].

А.Д. Швейцер виділяє різні рівні еквівалентності, стверджуючи, що адекватний переклад має на увазі певний рівень еквівалентності, при цьому еквівалентний переклад далеко не завжди може вважатися адекватним [72,93].

А тим часом саме введення в теорію перекладу терміна "еквівалентність" і заміна їм синонімічного терміна "адекватність" відкривають сприятливу можливість пов'язати проблему перекладацької еквівалентності з

широкозагальною науково-філософською проблематикою тотожності - рівності - еквівалентності і вирішувати її на значно вищому теоретичному рівні.

Слово "адекватність", що використовується в теорії перекладу спеціально для позначення перекладацької еквівалентності, являє собою локальний, чисто перекладацький термін: в загальнонауковому плані адекватність перестала бути терміном, а вживається нетермінологічному значенні "цілком відповідний", "рівний". Через що в тих випадках, коли замість терміна "еквівалентність" вживається термін "адекватність", проблема перекладацької еквівалентності вже на термінологічному рівні ізолюється від широкої філософської проблематики тотожності - рівності - еквівалентності.

Інша річ термін "еквівалентність", який є позначенням родового поняття всіляких відносин типу рівності.

Таким чином, з онтологічної точки зору тотожність (еквівалентність) є ідеалізацією, що має, проте, об'єктивне підґрунтя в умовах існування речей. На думку деяких авторів, практика переконує в тому, що існують ситуації, в яких різні речі поводяться як одна і та ж річ. Тому ототожнення різного не є спрощенням або огрубінням дійсності [14, 56].

Перекладач-професіонал завжди доб'ється практичної інформаційної еквівалентності перекладу оригіналу, але в теоретичному плані вона, ця еквівалентність, дуже різна. Можна заздалегідь стверджувати, що будь-який переклад ніколи не буде абсолютно ідентичний канонічному тексту оригіналу [6, 18].

Наприклад, при перекладі з англійської мови на українську речення: *While I was talking to my girl-friend my mobile phone rang.* Якщо перекладати, намагаючись передати засобами української мови все або майже все, що укладено в оригіналі, вийде приблизно наступне: Поки / коли я знаходився в процесі розмови з моєю дівчиною-подругою, мій мобільний телефон (за) дзвонив.

Дійсно, що минулий продовжений час (Past Continuous Tense) в англійській мові позначає процес дії, який переривається іншою дією, теж завершеною в

минулому і вираженою минулим невизначеним (Past Indefinite / Simple Tense). Звідси варіант перекладу поєднання *was talking*: *знаходився в процесі розмови*.

Зрозуміло, для того щоб позначити в минулому процес дії, в українській мові є свої засоби. В даному випадку першу половину речення можна перекласти дієсловом недосконалого виду *говорив*: *коли я говорив ...*. Наведений приклад доводить, що абсолютної тотожності між оригіналом і перекладом немає. Це змушує якимось інакше визначати їх співвідношення, звідси терміни "еквівалентність" і "адекватність", що включаються в абсолютну більшість визначень перекладу, оскільки, як вважають багато перекладознавців, вони відображають одну з основних особливостей перекладу, а саме його тісний зв'язок з оригіналом [23,133].

На думку В.С. Виноградова, еквівалентність перекладу оригіналу - завжди поняття відносне. І рівень відносності може бути дуже різним. В.С. Виноградов розводить такі поняття як "адекватність", "еквівалентність" і "тотожність". У широкому плані еквівалентність розуміється як щось рівноцінне, рівнозначне чому-небудь, адекватність - як щось, цілком рівне, а тотожність - як щось, що володіє повним збігом, схожістю з чим-небудь. Поняття адекватності, тотожності, повноцінності та навіть аналогічності залишаються в тому ж семантичному полі, що і термін "еквівалентність" і іноді дублюють один одного. Виноградов розуміє під еквівалентністю в теорії перекладу збереження відносної рівності змістовної, смислової, семантичної, стилістичної і функціонально-комунікативної інформації, що міститься в оригіналі і перекладі [6,18].

Німецький дослідник В. Коллер пише про те, що обсяг значень термінів "еквівалентність" / "адекватність" дуже і дуже широкий. Так, під ними мають на увазі і змістовну, і текстуальну, і стилістичну, і експресивну, і формальну, і динамічну, і функціональну, і комунікативну, і прагматичну схожість оригіналу і перекладу, а також схожість ефекту, виробленого на реципієнтів оригіналу і перекладу [11, 215].

У сучасному перекладознавстві існують різні підходи до визначення терміну еквівалент. С. Влахов вважає, що "еквівалент передбачає повну

тотожність між відповідними одиницями двох мов в плані змісту (семантика, конотація, фон)" [7, 47].

А.О. Іванов під еквівалентом розуміє "функціональну відповідність в мові перекладу, що передає на аналогічному рівні плану вираження (слова, словосполучення), релевантні в межах даного контексту компоненти значення або одного з варіантів значення вихідної одиниці мови - джерела" [9, 187].

Я.І. Рецкер в своїй статті "Про закономірні відповідності при перекладі на рідну мову" (1950) під еквівалентами розуміє постійні, "рівнозначні" слова, які не залежать від контексту відповідності між одиницями вихідної мови та мови перекладу [21,134].

В.Н. Комісарів, також, вважає, що "еквівалентність" перекладу полягає в максимальній ідентичності всіх рівнів змісту текстів оригіналу і перекладу, що при оціночному трактуванні терміна "еквівалентність", тобто коли "хорошим", або "правильним", визнається тільки власне "еквівалентний" переклад, вживання терміна "адекватність" стає зовсім зайвим [12, с.75].

Цілком очевидно, що еквівалентність проголошується у Комісарова ширшим, ніж у Я.І. Рецкер поняттям і позначає вже саму мету перекладацького процесу, а не окремий тип співвідношень одиниць вихідної мови і мови перекладу.

В цілому Комісаров виділяє три підходи до визначення поняття "еквівалентність".

Перший підхід до еквівалентності як до тотожності, "повноцінності", "збереження незмінного плану змісту", однак, виявляється не цілком коректним, оскільки в процесі перекладу завжди потрібен певне перетворення оригіналу. Найчастіше це проявляється в тому, що перекладач свідомо йде на певні втрати, і переклад неминуче втрачає деякі риси оригіналу.

Другий підхід полягає в тому, що робиться спроба виділити в змісті оригіналу якусь інваріантну частину. Збереження цієї інваріантної частини змісту оригіналу визнається необхідною і достатньою умовою для забезпечення еквівалентності перекладу в цілому. Найчастіше під інваріантною частиною

оригіналу розуміється або функція тексту оригіналу, або описана в ньому ситуація. Однак, згідно з Комісаровим, такий підхід до визначення ступеня еквівалентності перекладу не відображає всього різноманіття засобів, що успішно забезпечують міжмовну комунікацію переказів.

Третій підхід до визначення еквівалентності перекладу, по В.Н. Комісарову, - підхід емпіричний. При цьому підході дослідник не закріплює еквівалентність апріорі за тим чи іншим видом подібності перекладу і оригіналу. Напрошується висновок, що еквівалентність може проявлятися на різних рівнях в різних текстах - на рівні збереження мети комунікації, рівні способу її опису, рівні синтаксичних структур і лексичних одиниць і, нарешті, на рівні найбільшої близькості до оригіналу, рівні дослівного перекладу [23,70].

Таким чином, на думку Комісарова, еквівалент - це постійний рівнозначний відповідник котрий, як правило, не залежить від контексту [12, 55].

І.В. Червенкова в своїй статті "Про еквіваленти в порівняльному дослідженні лексики" стверджує, що порівняльне семантичне дослідження лексики дозволяє встановити наявність або відсутність еквівалентів у даній одиниці в лексиці мови перекладу. При цьому розрізняються еквіваленти повні і неповні. Повними (семантичними) еквівалентами є семантично тотожні лексичні одиниці. При неповній еквівалентності одній лексичній одиниці в одній мові відповідає більше однієї лексичної одиниці в іншій, причому лексичні одиниці другої мови між собою семантично тотожні. Між вихідною лексичною одиницею і кожним з її неповних еквівалентів в лексиці мови перекладу існують відносини семантичної асиметрії (семантичне включення або перетин).

Неповні еквіваленти неоднорідні. Вони неоднорідні, по-перше, з точки зору характеру семантики вихідної лексичної одиниці і, по-друге, з точки зору характеру семантики тих лексичних одиниць, які еквіваленти (в більшій чи меншій мірі) цієї вихідної одиниці наявні в мові перекладу.

Виходячи з характеру семантики вихідної лексичної одиниці, з одного боку, і семантики її еквівалентів в мові перекладу по відношенню до даної вихідної

лексичної одиниці, з іншого, можна виділити три типи (види) неповних еквівалентів:

1) Часткові еквіваленти, при яких відносини асиметрії в лексиці мов що зіставляються пов'язані з багатозначністю (вихідної або еквівалентної їй в іншій мові лексичної одиниці);

2) Часткові еквіваленти, при яких відносини асиметрії в лексиці мов що зіставляються пов'язані з широкозначністю вихідної лексичної одиниці;

3) Приблизні еквіваленти, які також пов'язані з широкозначністю вихідної лексичної одиниці.

Порівнюючи лексичну одиницю як одиницю лексичної системи однієї мови з її семантичною відповідністю в лексичній системі іншої мови, отримуємо (принаймні) чотири типи семантичних еквівалентів: повні еквіваленти, два види часткових еквівалентів і приблизні еквіваленти.

І.В. Червенкова пов'язує поняття еквівалента з поняттям лакуни. Обидва відповідні їм явища носять відносний характер, і можна говорити про ступінь еквівалентності - безеквівалентності. Крайні значення цієї ознаки - повні (абсолютні) еквіваленти і абсолютні лакуни. Проміжні, перехідні ступені можуть бути розглянуті як в плані еквівалентності - з точки зору зменшення еквівалентності і наближення до повної безеквівалентності (до лакун), так і в плані безеквівалентності - з точки зору наближення до повної еквівалентності. Зазначені три типи неповних еквівалентів отримують неоднакову інтерпретацію за ознакою еквівалентності-безеквівалентності в перекладознавстві і в порівняльній лінгвістиці - з урахуванням завдань кожної з цих областей, пов'язаних з поняттям еквівалента [18,38].

Л.К. Латишев і А.Л. Семенов підкреслюють, що перекладацька еквівалентність ідентична комунікативно-функціональній еквівалентності, а відображає оптимальне виконання ряду умов. Так, нееквівалентним може бути визнаний переклад, що володіє, в загальному і цілому потенційним впливом на адресата, аналогічним тому, який властивий оригіналу, але містить нічим не мотивовані семантико-структурні відхилення від нього. І навпаки, переклад, що

не володіє впливом, в достатній мірі аналогічним до оригіналу, може бути визнаний в цілому еквівалентним, якщо недостатність комунікативно-функціональної еквівалентності зумовлена об'єктивними причинами. [14, 75]. Але, на думку Комісарова, головним залишається те, що на будь-якому рівні еквівалентності переклад може забезпечувати міжмовну комунікацію [12,85].

1.2 Поняття «безеквівалентна лексика»

Очевидним фактом є те, що абсолютно в будь-якій мові є слова, які не мають відповідності в іншій мові. Стрімкий темп змін словникового складу мов був викликаний розвитком виробництва, культури і науки тієї чи іншої країни.

У тому випадку, якщо у лексичній одиниці немає відповідного їй лексичного еквівалента в мові – перекладач стикається з явищем безеквівалентності. Воно відображає специфічні явища культурної своєрідності того чи іншого народу.

Визначення поняття "реалія", поряд з не дуже чіткими межами самого предметного значення, має помітні розбіжності в термінології. Відомий поет-перекладач Пеньковський згадує, що Гейне заповнював свої вірші величезною кількістю власних імен, географічних назв і багатьох інших реалій, тобто того, що нічим замінено бути не може, що при будь-яких умовах має зберегтися в перекладі [20, 522].

Таким чином, він прирівнював реалії до "безеквівалентної лексики" в трактуванні Е.М. Верещагіна і В.Г. Костомарова і навіть розширюючи її межі. У своєму останньому виданні Е.М. Верещагін і В.Г. Костомаров вказали лише те, що слова, план змісту яких неможливо зіставити з будь-якими іншомовними лексичними поняттями, називаються безеквівалентними. Такі слова в строгому сенсі не перекладаються [5,56]. Г.В. Чернов тлумачить реалії як екзотичну лексику [25, 223], а А.Д. Швейцер визначає реалії як безеквівалентну лексику [26,250].

Термін "безеквівалентна лексика" зустрічається у багатьох авторів, які, однак, трактують його по-різному: як синонім "реалії", дещо ширше - як слова, відсутні "в іншій культурі і в іншій мові", кілька вже - як слова, характерні для радянської дійсності, і, нарешті, просто як неперекладні на іншу мову слова [9,80].

Говорити про безеквівалентну лексику, розглядаючи її в площині однієї мови, в принципі, взагалі не варто було б, оскільки цей термін можна вважати обґрунтованим лише для науки, для якої порівняння категорій однієї мови з категоріями іншої або інших мов є провідним методом дослідження; такі як перекладознавство, порівняльне мовознавство, контрастивна, конфронтативна лінгвістика, частково методика викладання іноземних мов, частково лінгвокраїнознавство.

Підтверджує це і висловлювання А.Н. Оніані про те, що в кожній конкретній мові виділення лінгвістичних одиниць і встановлення лінгвістичних понять здійснюється не шляхом зіставлення з іншими мовами, а шляхом порівняння з іншими одиницями тієї ж мови, шляхом встановлення їх внутрішньої природи [19,140]. Згідно з цією логікою, визначати безеквівалентність потрібно, спираючись на прийняте в теорії перекладу уявлення про еквіваленти, зокрема на дефініцію, яку дає поняттю "еквівалент" Я.І. Рецкер: це постійний рівнозначний відповідник котрий, як правило не залежить від контексту. [21,10]. При цьому положенні безеквівалентною лексикою будуть лексичні (і фразеологічні) одиниці, що не мають, як правило, постійних, не залежачих від контексту, еквівалентів в мові перекладу [7, 44].

Найчастіше в літературі зустрічаються терміни "безеквівалентна лексика" і "екзотична лексика" або "екзотизми" і поряд з ними, нерідко в тому ж або близькому значенні – "варваризми", "локалізми", "етнографізми", "етнолексеми", "етнокультурна лексика" або "етнокультурознавча лексика", слова з нульовим еквівалентом та інші. Ці поняття ріднить національне, історичне, місцеве, побутове забарвлення, відсутність відповідностей (еквівалентів) в мові, а щодо деяких - і іншомовне походження [7, 44].

Звичайно, можна було б вживати стосовно до всієї безеквівалентної лексики терміни реалії і лакуни. Дійсно, в більшості цих випадків (але далеко не у всіх) ми маємо справу з поняттями, які позначають предмети і явища, характерні для вихідної мови та відсутні в мові перекладу. Але тоді довелося б говорити про реалії-вигуки, реалії-терміни, або лакуни-вигуки, лакуни-терміни і т.п.

А.О. Іванов висуває ще один аргумент проти такого узагальнюючого вживання термінів реалії і лакуни. Справа в тому, що вони не є термінами власне перекладознавства і були запозичені з лексикографії, країнознавства і контрастивної лінгвістики, де вони цілком доречні і служать своєї мети. У перекладознавстві ж при вживанні в якості визначення такого великого класу слів, як безеквівалентна лексика, вони позбавлені коректної цілеполягаючої установки, оскільки не говорять про завдання, що виникають перед перекладачем в зв'язку з труднощами їх передачі на мову перекладу. Зовсім інша справа вживання терміна реалії стосовно явищ або понять, які є в мові або культурі мовного колективу вихідної мови, але відсутніми в мові або культурі мовного колективу мови перекладу [9,80-81].

На думку С. Влахова і С. Флоріна, реалії входять як самостійний ряд слів в рамки безеквівалентної лексики, але, разом з тим, частково виходять за межі безеквівалентної лексики терміни, вигуки і звуконаслідування, екзотизми, аббревіатури, звернення, відступи від літературної норми; з реаліями стикаються власні імена (з безліччю застережень); більшість згаданих лексем (виняток становлять головним чином терміни) мають і коннотативними значеннями різного роду і різного ступеня, що дозволяє зараховувати їх і до коннотативних слів.

Все в тих же межах безеквівалентної лексики значне місце займають слова, які можна назвати власне безеквівалентною лексикою або безеквівалентною лексикою у вузькому сенсі слова - одиниці, що не мають з тих чи інших причин лексичних відповідностей в мові перекладу; зазвичай вони, подібно термінам, позбавлені конотації [7,51].

В.В. Кабакчі згадує, що для позначення специфічних елементів внутрішніх і зовнішніх культур - "мовних реалій" і "безеквівалентної лексики" - деякі дослідження пропонують терміни "ідіонім" і "ксенон". Однак при такій класифікації використовуються скоріше нелінгвістичні критерії [10,18-19]. Слід зазначити, що кожен з них зміщує значення, закладене в терміні реалія, в сторону якого-небудь одного компонента, наприклад, термін локалізм наближає значення

до діалектизмів, а екзотизм акцентує увагу на предметах національного колориту.

Таким чином, кожен з цих термінів звужує значення визначення реалія до окремої переважаючої, але не вичерпної ознаки. Найбільш відповідним терміну реалія можна визнати словосполучення етнокультурознавчої лексики, яке містить в собі найбільшу кількість компонентів, що характеризують дану "історико-етнічну спільність людей" [7,45].

Я І. Рецкер, також, пише про безеквівалентну лексику, що представляє собою перш за все позначення реалій, характерних для країни вихідної мови і чужих для іншої мови та іншої дійсності [21,58]. Якщо і прирівнювати в даному випадку безеквівалентну лексику до реалій, то мова у авторів йде майже виключно про свої реалії, тобто зі спрямованістю перекладу з української на іноземні мови [7, 54].

Надалі ми будемо дотримуватися визначення, яке сформулював А.О. Іванов. Під безеквівалентною лексикою він розуміє лексичні одиниці вихідної мови, які не мають в словниковому складі мови перекладу еквівалентів, тобто одиниць, за допомогою яких можна передати на аналогічному рівні плану вираження, релевантні в межах даного контексту компоненти значення, або одного з варіантів значення вихідної лексичної одиниці.

Це передбачає, що в словниковому складі мови перекладу відсутня одиниця аналогічного рівня, а не просто словникова стаття в двомовному словнику, права частина якої може бути представлена і у вигляді описового перекладу, який, однак, не завжди може бути використаний в тексті перекладу без додаткових трансформацій .

Також, він згадує, що вживаючи далі термін англійська безеквівалентна лексика, потрібно мати на увазі, що в реальності він означає "англійська лексика, безеквівалентна при перекладі на російську мову". Це важливо пам'ятати, оскільки поняття безеквівалентності має сенс тільки в рамках певної пари мов і стосовно перекладу тільки в певному напрямку, в даному випадку, при перекладі з англійської на російську мову. Інакше кажучи, те, що без еквівалентна одиниця

при перекладі на одну мову, зовсім не обов'язково не має еквівалента при перекладі на будь-яку іншу мову.

При цьому, А.О. Іванов підкреслює, що не можна ототожнювати безеквівалентну лексику з неперекладним: неперекладне в безеквівалентній лексичній одиниці - це тільки окремі непередавані на аналогічному рівні елементи значення, але не сама лексична одиниця [9,81].

І, на закінчення, С. Влахов і с. Флорін приводять головну ознаку відмінності між статусом реалії та безеквівалентної лексики: якщо дане слово - реалія, то воно буде реалією безвідносно до тієї чи іншої мови, а безеквівалентність встановлюється в рамках даної пари мов, іншими словами, список реалій однієї мови в синхронічному плані більш- менш стійкий, незалежно від мови перекладу, в той час як різні пари мов матимуть для кожного з них різні словники безеквівалентної лексики [7,52].

1.3 Причини існування безеквівалентної лексики

Як було сказано вище, під безеквівалентною лексичною одиницею вихідної мови можна зрозуміти лише те, що вона не має аналога в лексичній системі мови перекладу, тобто такого "готового" слова або сталого словосполучення, які можна підставити замість неї в контексті конкретного перекладу [14,128].

Згідно з А.О. Івановим, традиційно до причин безеквівалентності, за якими зазвичай також класифікують типи безеквівалентності, відносять:

- відсутність предмета, явища в житті народу мови перекладу (речова безеквівалентність);
- відсутність в мові перекладу тотожного поняття (лексико-семантична безеквівалентність);
- відмінність лексико-семантичних характеристик (стилістична безеквівалентність).

На думку Іванова відмінність між речовим і лексико-семантичним видами безеквівалентності не можна вважати суттєвою. З точки зору перекладу абсолютно не важливо, відсутнє тотожне поняття в мові перекладу тому що немає

самої речі, або воно відсутнє в силу відмінностей в мовному мисленні і є наслідком різного членування об'єктивного світу, порівнювані поняття в мові перекладу і оригіналу не збігаються.

Крім того, з точки зору перекладу, набагато більш актуальною ознакою еквівалентності є збіг не понять, а значень, оскільки при перекладі, нас цікавить не стільки поняття, що стоїть за словом, скільки його значення в даному, конкретному контексті. Хоча б тому, що значення дуже багатьох слів, при всій його близькості до поняття, не можна цілком ототожнювати з безпосередньо поняттям [9, 82].

Л.К. Латишев вважає, що перша причина лексичної безеквівалентності виникає тоді, коли лексична одиниця вихідної мови позначає явище, досить добре відоме його носіям, котре стійко увійшло в лексичну систему вихідної мови, проте воно не відомо чи дуже мало відомо носіям мови перекладу і тому, природно, не відображено в їх лексичній системі.

Зазвичай це так звані реалії - явища, характерні для матеріального і духовного життя тільки даного народу і відсутні в інших. На певному відрізку часу безеквівалентними можуть виявитися також ті чи інші науково-технічні терміни. Потім, у міру поширення інформації про науково-технічні нововведення, які охоплюють безеквівалентні терміни, вони набувають свої еквіваленти або кальки в інших мовах.

Друга причина лексичної безеквівалентності, на думку Латишева, обумовлена дещо іншим баченням світу різними культурними і етнічними спільнотами. Це проявляється, зокрема, в тому, що переклад не завжди фіксує в поняттях і значеннях своїх лексичних одиниць те, що вже зафіксовано в вихідній мові. Те, що для останньої вже стало відмежованим певними ознаками фактом, виділеним з маси подібних слівом-назвою, для першого таким ще не є і його виділення відбувається в міру необхідності за допомогою "спорадичних" мовних засобів. Здавалося б, найпростіше англійське слово *tea* утворює численні словосполучення, яким через різницю національних традицій досить важко знайти зручні еквіваленти в українській мові. Наприклад, *afternoon tea*, *high tea*,

meat tea зазвичай перекладаються описово: *щільна вечеря з чаєм*, хоча між цими трьома англійськими словосполученнями є істотні відмінності, що відображають соціальні пристрасті [14,128].

Також, Латишев, в своєму посібнику по технології перекладу, зазначає, що причинами безеквівалентності, і як наслідок, причинами перекладацьких трансформацій є суттєві розбіжності комунікативних компетенцій носіїв вихідної і носіїв мови перекладу в тих чи інших компонентах і необхідність "згладити" їх заради досягнення рівноцінності регулятивного впливу перекладу текстів. Автор пояснює, що аж ніяк не завжди трансформації є необхідністю. Нерідко є можливість перекласти "слово у слово" і цим, звичайно, треба користуватися [13,38].

Коли ми переходимо до міркувань про безеквівалентність, вона вже не може нас задовольнити, на відміну від еквівалента. Пов'язуючи без еквівалентність зіставлення одиниць текстів мов оригіналу і перекладу з розбіжностями значень між ними, ми повинні ясно усвідомлювати те, що в даному випадку значення не може розглядатися як єдине ціле, оскільки не всі його елементи рівноцінні за значимістю з точки зору мови, що і функцій, що породжується в процесі перекладу тексту.

Оскільки переклад здійснюється не на рівні мовлення, а на рівні мови, то традиційно виділяються лексичне і граматичне значення, що виявляються не зовсім зручними для опису безеквівалентності. Більш зручна для цієї мети семіотична класифікація значень. За основу її, як відомо, береться відношення знака до чого-небудь, що лежить поза ним. За семіотичної класифікації всі значення, з якими ми маємо справу в будь-якому висловлюванні на будь-якій мові, діляться на три типи:

1. Референційне, що виражає відношення між знаком і його референтом, коли мова йде про ставлення до поняття, або денотативне, коли мова йде про ставлення до предмету.

2. Прагматичне, що виражає відношення між знаком і людиною або мовним колективом, які користуються ним.

3. Внутрішньомовне, що виражає відношення між даними знаком та іншими знаками або елементами структури тієї ж самої знакової системи, в нашому випадку - мови.

Референційне значення простого знака вихідної мови завжди актуальне при перекладі, оскільки для того, щоб передати в тексті мови поняття, що стоїть за словом, потрібно максимально зрозуміти відносини між словом і поняттям у вихідній мові.

Те ж саме справедливо і по відношенню до прагматичного значення будь-якого знака вихідної мови. Але, прагматичне значення може бути укладено і в формі знака.

Внутрішньомовні значення простого знака вихідної мови (слова), який включає його фонемний склад і граматичне значення, мають значення тільки в межах своєї власної, рідної системи - мови оригіналу.

Оскільки саме різниця значень відповідних одиниць мов оригіналу та перекладу становить суть безеквівалентності і одночасно її причину, то можна не враховувати розбіжності внутрішньомовних значень одиниць мов перекладу та оригіналу і розглядати безеквівалентність як розбіжність референційного або прагматичного значення простих мовних знаків [9, 83].

1.4 Класифікація безеквівалентної лексики

Безеквівалентну лексичну одиницю часто називають "лакуною". Визначаючи термін "лакуна", Д. У. Хашімова - автор статті про лакуни - посилається на праці багатьох відомих лінгвістів: так, наприклад, Л. С Бархударов дає наступне визначення лакунам: лакуни - це одиниці словника однієї з мов, яким з якихось причин (не завжди зрозумілим) немає відповідності в лексичному складі (у вигляді слів і словосполучень) іншої мови [24,96].

І.Ю. Марковіна стверджує, що лакуни в найзагальнішому понятті фіксують те, що є в одній лінгвокультурній спільності, і що немає в іншій, це сигнали специфіки тієї чи іншої лінгвокультурної спільності в порівнянні з дещо іншою спільністю [16,7].

Е. М Верещагін і В. Г Костомаров трактують лакуни як слова, що служать для вираження понять, відсутніх в іншомовній культурі і іншій мові, слова, що відносяться до приватних культурних елементів, характерні тільки для культури А і відсутні в культурі Б, вони не мають еквівалентів за межами мови, до якої вони належать [5, 246].

С. Флорін і С. Влахов розуміють лакуни як лінгвістичні й екстралінгвістичні факти, властиві конкретній мові і певній культурі в їх зіставленні з іншими мовами і культурами [7,127].

На думку С. Волкова ядро лакун складають слова-реалії. С. Волков визначає слова-реалії як особливу категорію лексики кожної мови, яка відображає національно-специфічні риси культури народу - носія цієї мови і є основною частиною безеквівалентних слів, план змісту яких неможливо зіставити з будь-якими іншомовними лексичними одиницями [8, 56].

Практичною реалією можна вважати все те, що для свого адекватного опису вимагає або енциклопедичної довідки, або повідомлення деяких життєвих (відомих носіям мови, але не відомих іноземцям) відомостей [15,97].

Крім звичайних реалій, які маркуються безеквівалентною лексикою, фонову інформацію містять в собі реалії особливого виду, які можна назвати асоціативними. Ці реалії пов'язані з самими різними національними історико-культурними явищами. Асоціативні реалії не знайшли свого відображення в спеціальних словах, в безеквівалентній лексиці, а закріпилися в словах самих звичайних. Вони знаходять своє матеріалізоване вираження у компонентах значень слів, у відтінках слів, в емоційно-експресивних обертах, у внутрішній словесній формі і т.п., виявляючи інформаційні розбіжності східних за поняттям слів в порівнюваних мовах [3,123].

Л.К. Латишев ділить безеквівалентну лексику на слова-реалії, тимчасово-безеквівалентні терміни, випадкові безеквіваленти і структурні екзотизми, а також говорить про причини лексичної безеквівалентності.

Причиною безеквівалентності слів-реалій є відсутність в практичному досвіді носіїв мови перекладу предметів або явищ, а отже, і понять, позначених

цими словами. Наприклад: рос. *мигалка* (яскравий миготливий ліхтар) - англ. *migalka* [21, 39]; рос. *луна* (підроблений докумен) - англ. *a fake* (a forged document, in Russian literally "a lime tree") [22, 4].

За своєю природою тимчасово-безеквівалентні терміни близькі до слів-реалій. Їх безеквівалентність обумовлена нерівномірним розподілом досягнень в області науки і в соціальній сфері, в результаті чого нововведення, яке у практичному досвіді носіїв вихідної мови, якийсь час може бути практично невідомо носіям мови перекладу. Потім зазвичай ця нерівність нівелюється, і відповідний термін (дуже часто через транслітерацію) з'являється також і в мові перекладу. Порівняйте: *комп'ютер* (від англ. *computer*), *грейпфрут* (від англ. *grape-fruit*).

Наприклад, в українській мові немає спеціальних позначень для відрізків доби, які в німецькому позначаються такими словами, як *Vormittag* (час з ранку до полудня), *Nachmittag* (час між полуднем і ввечері), *Spätnachmittag* (час близько 6 вечора).

Найбільш загальним поясненням випадкової лексичної безеквівалентності може послужити посилання на широко відому теорію лінгвістичної відносності, відповідно до якої різні мови по-різному формують картину світу для людей, які говорять на них. При цьому деякі мови можуть "не помітити" якісь деталі дійсності і залишити їх без позначення. Окремо ж кожен з таких випадків очевидного пояснення не має.

У лінгвістичній літературі випадкові безеквіваленти найчастіше іменуються "випадковими лакунами". Однак, на думку Л.К. Латишева, цей термін невдалий, бо він являє собою семантичний нонсенс. Коли говорять про безеквівалентну лексику, мають на увазі лексику вихідної мови, в той час як лакуни (порожнечі) як такі мають місце не в мові оригіналу, а в мові перекладу. [13,178].

Структурні екзотизми подібні до випадкових безеквівалентів тим, що позначаються ними предмети і явища присутні також і в практичному досвіді носіїв мови перекладу, але теж не мають в ньому позначень, як і в випадку з випадковими безеквівалентами. Відмінність структурних екзотизмів від

випадкових безеквівалентів полягає в тому, що їх відсутність можна пояснити. Вона зводиться до того, що в мові перекладу просто немає засобів, які були б аналогічні засобам вихідної мови і дозволяли б створити досить компактне позначення для згаданих предметів і явищ. Так, наприклад, німецьке словоскладання в певних випадках дозволяє позначити одним складним словом досить тонкі деталі навколишньої дійсності, в той час як в українській мові для цього необхідна розгорнута характеристика.

Лексичні одиниці вихідної мови з неможливою для мови перекладу словотворчою структурою називають структурними екзотизмами.

Unverwechselbar - те, що ні з чим не сплутаєш;
erheiraten (etw.) - купувати щось шляхом одруження (заміжжя);
einheiraten (in etw.) - шляхом шлюбу увійти в щось (наприклад, в сімейне підприємство), буквально: " одружитися у що-небудь " [13, с.178].

У своєму дослідженні ми спираємося на класифікацію, запропоновану А.О. Івановим. Він розглядає еквівалентність та безеквівалентність лексичних одиниць як збіг-розбіжність значень, спираючись при описі безеквівалентної лексики і її типів на семіотичну класифікацію значень, яка ґрунтується на відношенні знака до чого-небудь, який лежить поза ним, і передбачає, таким чином, виділення трьох типів значень : референційного (або денотативного, предметно-логічного), що виражає відношення між знаком і його референтом, прагматичного (або коннотативного, емотивного), що виражає відношення між знаком і людиною або мовним колективом, які користуються ним, і внутрішньолінгвістичного (внутрішньомовного), що виражає відношення між знаком та іншими знаками або елементами структури тієї ж самої мовної системи. Однак, внутрішньолінгвістичними значення в силу свого характеру не можуть безпосередньо зв'язуватися з безеквівалентністю, тобто розглядатися як її безпосередня причина, оскільки, передаючи тільки відносини між даним знаком та іншими знаками тієї ж системи, воно саме по собі не може бути доречним для знаків іншої системи, що дозволяє нам не враховувати розбіжностей внутрішньолінгвістичних значень одиниць мов перекладу та оригіналу і розглядати

безеквівалентність тільки як розбіжність референційного і прагматичного значень.

У зв'язку з цим Іванов поділяє всю безеквівалентну лексику на три великі групи: референційно-безеквівалентну, яка включає в себе терміни, індивідуальні (авторські) неологізми, семантичні лакуни, слова широкої семантики, складні слова; прагматично-безеквівалентну, що об'єднує відхилення від загальномовної норми, іншомовні вкраплення, скорочення (абревіатури), слова з суфіксами суб'єктивної оцінки, вигуки, звуконаслідування і асоціативні лакуни; і на альтернативно-безеквівалентну лексику, що включає в себе імена власні, звернення, реалії та фразеологізми [9, 46].

Референційно-безеквівалентна лексика. Хоча референційне значення при перекладі зазвичай зберігається в найбільшій мірі, все ж випадки розбіжності в референційних значеннях відповідних лексичних одиниць вихідної і мови перекладу зустрічаються в практиці перекладу досить часто. При цьому розбіжності ці зводяться до двох типів:

А. Відсутність в мові перекладу лексичної одиниці, що має те ж саме референційне значення, що і вихідна одиниця вихідної мови;

Б. Неповний збіг референційного значення одиниць вихідної мови і мови перекладу.

Відсутність в словнику мови перекладу слова з тим же самим референційним значенням передбачає відсутність в мові перекладу поняття, що позначається в вихідній мові за допомогою цього слова, оскільки поняття, як відомо, виникає до того, як виникає слово. З відсутністю в мові перекладу певного поняття перекладач стикається найчастіше при перекладі таких типів безеквівалентної лексики як терміни, індивідуальні (авторські) неологізми і семантичні лакуни.

Терміни - слова або словосполучення спеціальної (наукової, технічної і т.п.) мови, створювані для точного вираження спеціальних понять і позначення спеціальних предметів, в більшості своїй мають постійні еквіваленти в інших

мовах, що пояснюється більш-менш рівномірним розвитком науки і техніки, які в своєму русі не залежать від національних відмінностей.

Це визначає і однаковий рівень матеріальної культури сучасного людства, що веде до нівелювання термінології і швидкому поширенню та засвоєнню в тих мовних колективах, для яких вона спочатку є новою. Безеквівалентними можуть бути тільки ті терміни, які відображають якісь нові для мови перекладу поняття. Цілком зрозуміло, що в міру розвитку тих же областей знання і матеріальної культури в суспільстві ця безеквівалентність поступово зникає.

Головні переваги терміна - його стислість і однозначність. Це і визначає вибір способів перекладу термінів, провідне місце серед яких займає запозичення типу: *анг. radar - укр. радар; анг. overall - укр. аврал (морський термін)* [31,40].

Широке використання запозичення пояснюється тим, що воно забезпечує збереження основних параметрів терміна - стислості і однозначності, і, крім того, запозичення термінів з мови оригіналу забезпечує уніфікацію метамови даної науки на міжнаціональному рівні, що важливо для будь-якої з наук.

Говорячи про індивідуальні (авторські) неологізми з точки зору перекладу, було б малопродуктивним об'єднувати в одну групу безеквівалентної лексики всі лексичні одиниці, які можна визначити як неологізми, тобто слова або обороти, створені для позначення нового предмета чи поняття. Авторські неологізми відрізняються від всіх груп неологізмів двома важливими ознаками:

- вони створені одним автором одного твору і існують тільки в ньому;
- вони несуть особливе смислове навантаження в рамках даного твору і є найважливішим елементом його художньої структури.

Цей тип неологізмів вимагає абсолютно особливого підходу при перекладі. Такі авторські неологізми, хоча і зустрічаються досить рідко, тим не менш, є однією з найважчих для перекладу груп лексики і всі без винятку є безеквівалентами. До цього типу неологізмів в англійській мові можна віднести: *Humpty-Dumpty* і *Jabberwocky* Л. Керолла з його книги про пригоди Аліси.

Пропуск неологізмів при перекладі вкрай не бажаний. Як правило, слова такого типу в словнику шукати марно. Важливим елементом їх значення

виявляються як референційне значення (тобто, поняття що вкладається автором в таке слово), так і прагматика, до якої відноситься, перш за все, значення самої новизни, індивідуальності та образності.

Термін лакуна позначає пробіл або пропуск. Говорячи про семантичні лакуни, ми маємо на увазі відсутність в мові перекладу певного, конкретного поняття, що позначається в мові оригіналу даною лексичною одиницею (словом або словосполученням). Але мова не йде про неможливість висловлення цього поняття засобами мови перекладу, а тільки лише про відсутність одиниці аналогічного рівня для позначення цього поняття. Інша справа, що при цьому рівень плану вираження може не збігатися в мовах оригіналу та перекладу.

Саме існування таких семантичних лакун в конкретних парах мов, наочно демонструє тезу про розбіжність картин світу в різних мовах. Прикладами подібних слів в англійській, що позначають поняття, повністю нез'ясовно відсутні в українській мові і вимагають багатослівного опису для передачі їх значення при перекладі, можуть бути: *bouncer* - людина або мова великих розмірів, *barber* - пар над водою в морозний день.

Іноді відсутність еквівалентів такого роду лексики в одній з мов може знайти собі культурно-історичне і соціальне пояснення. Так, існування в українській мові слова *погорілець* пояснюється, мабуть, тим фактом, що пожежі і викликане ними розорення селянських сімей були звичайним явищем в дореволюційних українських селищах, в той час як в Німеччині, де будинки будують зазвичай з каменю або цегли (навіть в сільській місцевості), таке явище зустрічалось набагато рідше, і не було необхідності в створенні для нього спеціального терміна.

Слід зазначити, що описовий переклад є основним способом перекладу семантичних лакун.

Безеквівалентність розглянутих вище типів лексичних одиниць можна пояснити розбіжністю преференційного значення відповідних одиниць вихідної мови і мови перекладу. Набагато менш однозначним в цьому плані є інший тип розбіжності референційного значення - неповний збіг референційних значень

лексичних одиниць вихідної мови і мови перекладу (або, так званих, слів широкої семантики) типу: *англ. iron - укр. залізо / чавун; укр. рука - англ. arm / hand, укр. справа - англ. affair / business* [20,41].

У всіх випадках ми маємо в початковій мові слово, що виражає більш широке значення, ніж його відповідності в мові перекладу і в тих випадках, коли контекст і екстралінгвістична ситуація не містять вказівок щодо релевантності того чи іншого з його варіантних еквівалентів, воно буде безеквівалентним.

Л.С. Бархударов говорить про слова типу рука, які він називає словами недиференційованого значення: "Якщо не можна знайти відповідних вказівок в широкому контексті, то правильний вибір необхідного відповідника при перекладі можливий тільки за умови виходу за рамки мовного контексту і знання самої реальної обстановки або ситуації" [3, 85].

Складні слова, як правило, не мають готових еквівалентів в мові перекладу. В англійській мові до такого роду слів, які часто можуть бути безеквівалентними по відношенню до української, можна віднести наступні:

- Складні іменники різних моделей:
noun + noun + ship (*lifemanship* - вміння долати важкі ситуації);
noun + noun + er (*boat-misser* - людина постійно спізнюється на судно);
noun + verb + er (*bread-winner* - годувальник).
- Складні прикметники і дієприкметники, з другим дієслівним елементом: *error-plagued* - пов'язаний з неминучими помилками;
heavy-handed - незграбний, неповороткий.
- Складні прикметники інших моделей:
noun + proof (*foolproof* - простий);
noun + happy (*trigger-happy* - легковажний в поводженні зі зброєю).
- Складні дієслова: *to ghost-write* - писати / складати за будь-кого іншого; *to brainstorm* - шукати рішення за допомогою "мозкового штурму".
- Слова-фрази (атрибутивні словосполучення, схожі за своєю структурою на речення або словосполучення, і виконують в реченні функцію, аналогічну функції окремого слова):

can't-do-with – *it* – *a* *thing* (*миш* *волосся*);
the do-this-by-yesterday (*наказ*).

Найчастіше значення слів-фраз українською може бути передано шляхом розгорнутого описового перекладу або за рахунок різних трансформацій на рівні всього речення [9, 87].

Прагматично-безеквівалентна лексика. Розбіжності прагматики лексичної одиниці вихідної мови та її відповідності в мові перекладу зустрічаються значно частіше, ніж розбіжності референційних значень. У кожній мові в порівнянні з будь-якою іншою можна знайти слова, що збігаються за референційним значенням, але відрізняються за стилістичними характеристиками або емоційним забарвленням - тобто по тому, що зазвичай включається в прагматичне значення лексичної одиниці.

Найбільший клас прагматично-безеквівалентної лексики, в який входить досить велика кількість типів, являє собою відхилення від загальномовних норм. Сюди відносяться, перш за все, як територіальні, так і соціальні діалектизми, локалізми, жаргонізми, вульгарізми, сленгізми, загальномовні норми, які не мають прагматично адекватних еквівалентів у іншій мові. До відхилень від загальномовної норми відносяться і "вольності усного мовлення" (*укр. книженція, свинтус*). В англійській мові прикладами таких слів можуть бути: *flopnik* - невдало запуснений супутник (від *анг. Flop* - тьопнути), *buttinsky* - людина, яка скрізь встряє (від *анг. To butt in* - встрявати).

До групи прагматично-безеквівалентної лексики також відносяться іншомовні вкраплення - слова і вирази на чужому для оригіналу морфологічному або синтаксичному рівні змін, що введені автором для надання тексту автентичності, для створення колориту, атмосфери або враження начитаності або вченості, іноді - відтінку комічності або іронії.

Хоча слова подібного роду і не входять у словниковий склад вихідної мови, тим не менш, вони використовуються в тексті поряд зі словами вихідної мови для створення певного прагматичного значення, яке має бути передано в перекладі

поряд з референційним значенням таких слів, що часто не представляється можливим.

У цьому випадку визначальним фактором буде роль іншомовного вкраплення в тексті. Якщо воно використовується для створення місцевого колориту або передачі національної приналежності мовця, то воно включається в текст перекладу в оригінальному вигляді. При цьому, якщо воно зрозуміло і без перекладу, то можна обійтися і без виноски: "*Nein*", *he roared down the phone to his colleague* - *Nein* - *громовим голосом волав він в телефонну трубку*.

У цьому прикладі ми маємо справу з одиничним випадком вживання іншомовного вкраплення. В даному випадку німецький національний колорит мови одного з мовців не відіграє суттєвої ролі для загальної фабули повісті.

Скорочення (аббревіатури), в більшості своїй пов'язані з науковою, військовою, технічною і тому подібною спеціальною лексикою, останнім часом все більше проникають в повсякденну розмовну мову, а звідси і в художню літературу, мову радіо і телебачення, мову публіцистики. Незважаючи на те, що вони не мають, як правило, власного значення, як значення поняття, а є "зменшеним відображенням вихідної одиниці", на додаток до цього референційного значення, вони мають додаткове прагматичне значення: або приналежність до певного функціонального стилю (науково-технічного, розмовного, професійного жаргону), або належності до певного регістру мови (фамільярність). І це прагматичне значення, без сумніву дуже важливе з точки зору функції тексту, виявляється часто важче передати, ніж те поняття, яке стоїть за тим чи іншим скороченням.

Прикладами прагматично безеквівалентних аббревіатур англійської мови можуть бути: *vet* (*veteran*) - *ветеран*, *specs* (*spectacles*) - *окуляри*, *gents* (*gentlemen*) - *панове*; *CAD* (*Computer-Aided Design*) - *САПР (система автоматизованого проектування)* [29,42]. При перекладі такого роду аббревіатур може допомогти тільки компенсація на рівні більш широкого контексту. Безеквівалентність слів з суфіксами суб'єктивної оцінки більш характерна для перекладу з української на англійську, оскільки українська мова набагато

багатша суфіксами цього типу, ніж англійська, яка має всього чотири зменшувально-пестливих суфікса: - *let* (*booklet*), - *ling* (*weakling*), - *kin* (*Peterkin*), - *y* (*Piggy*). В силу цього переклад англійських іменників з суфіксами суб'єктивної оцінки на українську мову зазвичай не становить серйозної проблеми.

Вигуки, що представляють собою клас незмінних слів, позбавлених спеціальних граматичних показників і володіють особливою експресивно-семантичною функцією, що полягає у вираженні будь-яких відчуттів і почуттів, як правило, дуже невизначено описуваної в двомовних словниках, теж є в більшості своїй прагматично безеквівалентними.

Найчастіше вигуки мови, що і їх аналоги в початковій мові не збігаються за обсягом значення. Таким чином, для адекватної передачі значення вигуків потрібна конкретизація цього значення. Не дивно, що в перекладах досить часто трапляються помилки типу наступної: "*Eton, maybe Harrow, oh and Guards*" - *thought Slade* ("*Тон - подумав Слейд, - або Харроу, і, о, королівська кінна гвардія*"). Це *oh* в англійському оригіналі висловлює здогад або припущення. Найкраще його можна передати як *так, і, напевно, кінна гвардія*.

В силу розбіжності фонологічних систем, а також частково через пов'язаних з цим відмінностей в уявленнях про евфонії в мовах оригіналу та перекладу, звуконаслідування, під якими зазвичай розуміють умовну словесну імітацію звуків живої і неживої природи і світу речей, також іноді не мають еквівалентів в мові, що або представлені в його словнику описово. Наприклад: *clor* - *стукіт копит, plonk* - *звук ляпанця*.

В силу своєї громіздкості ці еквіваленти не завжди можуть бути використані в перекладі. Такого роду описові переклади позбавлені одного з найважливіших елементів прагматичного значення вихідного слова: образності і безпосередніх акустичних характеристик, які є одним з найважливіших компонентів художньої структури тексту, і, як правило, складають одну з найголовніших стилістичних установок автора [2,190].

До прагматично безеквівалентної лексики можна віднести також і асоціативні лакуни, під якими розуміється відсутність у мові перекладу

додаткових асоціацій (конотацій), з якими зв'язується вихідне слово мови оригіналу в свідомості його колективу, або розбіжність цих асоціацій при збігу референційних значень. Так, наприклад, якщо для української черемха - символ весни, береза - символ прекрасної природи, а журавлі викликають асоціації з осінню, то в англійському слова *bird-cherry*, *birch-tree* і *cranes* таких асоціацій позбавлені [9, 119].

Альтернативно-безеквівалентна лексика. До групи альтернативно-безеквівалентної лексики відноситься лексика, яка, в залежності від обраного способу перекладу, може бути або референційно-безеквівалентною (тобто розходитися з відповідною одиницею мови перекладу в референційному значенні), або прагматично-безеквівалентною (тобто розходитися в прагматичному значенні). У цю групу входять власні імена, звернення, реалії, фразеологізми.

До групи власних назв входять в першу чергу власні імена. Особисті імена і прізвиська, географічні та фірмові назви, а також назви установ, газет, журналів, пароплавів і т.п. являють собою один з найбільш очевидно безеквівалентних розрядів лексики.

- Звичайні особисті імена і географічні назви - будь-які незнайомі особисті імена вихідної мови, що не мають еквівалентів в мові перекладу *Adair*, *Alaric* - чоловічі імена зі словника англійських особистих імен) [15, 22].
- Історичні (традиційні імена) - *James* , це Яків , а не Джеймс .
- Іноземні імена і географічні назви - при перекладі необхідно враховувати норми вимови (*Dordogne* - Дордонь, а не Дордогн, згідно нормам вимови французької мови).
- Фірмові назви - можливо упушення фірмової назви (імені власного, що визначає приналежність до якого-небудь закладу), якщо воно не важливо для розуміння змісту.
- Імена, які мають явно виражену внутрішню форму. Іноді, значення імені необхідно пояснювати для більш глибокого розуміння контексту (ім'я *Peter* найчастіше перекладають просто як Петер або Пітер, але, якщо мова йде про

Біблію, необхідно роз'яснення, що означає це ім'я, оскільки на ньому заснована головна думка слів Ісуса про побудову церкви на основі віри).

• Назви книг і фільмів - "*The Hiding of Black Bill*" ("*Як переховувався Чорний Білл*)," *The Enchanted Profile* ("*Чарівний профіль* ").

Іншою близькою за характером власним назвам групою слів, що часто потрапляють до лав безеквівалентної лексики, є звернення. Власні імена в функції звернення в основному мають еквівалент в іншій мові. Винятки становлять звернення з іменами власними, які включають найменування посади чи звання чоловіка, використовувані при зверненні до дружини, наприклад: *Mrs. Professor Johnson* - пані Джонсон, *Mrs. Colonel Smith* - пані Сміт.

Безеквівалентними в перекладі на українську мову будуть також такі розмовно-фамільярні або розмовно-неофіційні звернення. При перекладі вони або зовсім опускаються, або замінюються поширеними в подібних ситуаціях українськими зверненнями типу друже, старина, служивий, милий мій.

Реалії (слова або словосполучення, які називають об'єкти характерні для життя, побуту, культури, соціального і історичного розвитку одного народу і чужі іншому) будучи носіями національного і / або історичного колориту теж, як правило, не мають точних відповідників в інших мовах. Прикладами англійських і американських реалій можуть бути такі слова: *coroner* (англ., амер.) - слідчий у справах, пов'язаних з насильницькою смертю; *drive-in* (амер.) - кінотеатр, в якому фільм дивляться, не виходячи з автомашини; *banns* (амер. і англ.) - процедура оголошення імен осіб, що передбачає одружитися; *fat cats* (амер.) - спонсори президентської кампанії, запрошені на обід з кандидатом в президенти.

Фразеологізми, що представляють собою словосполучення, в яких семантична монолітність тяжіє над структурною роздільністю складових їх елементів, і які володіють особливим фразеологічним значенням, що є результатом переосмислення одиниць, що входять до них, також можуть бути безеквівалентними. Фразеологічні одиниці вихідної мови, як правило,

перекладаються фразеологічними одиницями мови перекладу, котрі ототожнюються з ними за змістом.

A bolt out of the blue - як грим серед ясного неба (повний еквівалент, що передає зміст і образ);
still water runs deep - в тихому болоті чорти водяться (частковий еквівалент, що передає зміст, але образ децю відрізняється);
don 't count your chickens before they are hatched - курчат по осені рахують (частковий еквівалент) [9,43].

Однак, як ми бачимо з даного прикладу, не завжди вихідне фразеологічне поєднання оригіналу має в мові перекладу точний або хоча б приблизний еквівалент фразеологізму по характеру або відповідність, запропонована словником не підходить для даного контексту, і перекладач змушений шукати інші, нефразеологічні засоби для перекладу такого роду одиниць [9, 135].

Отже, підсумовуючи особливості різних типів безеквівалентної лексики та складнощі, що виникають під час її перекладу, можна зробити висновок, що кожен тип потребує різних підходів та засобів для вдалої передачі даної лексики на мову, котрі забезпечують максимально вдалиий та адекватний переклад.

Висновки до першого розділу

У сучасному перекладознавстві існують різні підходи до визначення понять «еквівалентність» і «адекватність». В даному дослідженні ми спираємося на визначення А.О. Іванова. Під еквівалентом розуміється функціональна відповідність в мові перекладу, що передає на аналогічному рівні плану вираження (слова, словосполучення) , релевантні в межах даного контексту компоненти значення.

Під безеквівалентною лексикою ми розуміємо слова, що служать для вираження понять, відсутніх в іншій культурі і в іншій мові, слова, що відносяться до приватних культурних елементів, тобто до культурних елементів, характерних тільки для культури одного народу, але відсутніх в культурі іншого. А також слова, що не мають перекладу на іншу мову, одним словом, не мають еквівалентів за межами мови, до якої вони належать.

Характерною рисою безеквівалентних слів є неможливість їх перекладу на інші мови за допомогою постійної відповідності, їх неспіввідношеність з деяким словом іншої мови. Але це не означає, що вони зовсім не перекладаються.

У даному дослідженні ми спираємося на класифікацію безеквівалентної лексики, запропоновану А.О. Івановим. Іванов поділяє всю безеквівалентну лексику на три великі групи: референційно-безеквівалентну, яка включає в себе терміни, авторські неологізми, семантичні лакуни; прагматично-безеквівалентну, що об'єднує відхилення від загальнономовних норм, іншомовні вкраплення, скорочення (аббревіатури), вигуки, звуконаслідування; і на альтернативно-безеквівалентну лексику, що включає в себе імена власні, звернення, реалії та фразеологізми.

ОСОБЛИВОСТІ ТА СПОСОБИ ПЕРЕКЛАДУ НІМЕЦЬКОЇ ТА АНГЛІЙСЬКОЇ БЕЗЕКВІВАЛЕНТНОЇ ЛЕКСИКИ У ТЕКСТАХ ЗМІ**2.1 Проблеми перекладу безеквівалентної німецької та англійської лексики українською мовою**

Питання безеквівалентної лексики хвилюють багатьох лінгвістів, насамперед тих, хто у своїх дослідженнях займається проблемами її перекладу. Проте до цих пір не вдалося прийти до єдиної думки щодо складу цієї групи лексики. Так, не всі фахівці в БЛ виділяють тимчасово безеквівалентну лексику (ТБЛ), яка за своєю суттю близька до реалій. Відсутність відповідності в мові перекладу (МП) зумовлено в даному випадку нерівномірним розподілом технічних і наукових досягнень в соціальній сфері, внаслідок чого денотат, знайомий носіям вихідної мови (ВМ), що існує в їх практичному досвіді, може бути новим, абсолютно незнайомим для носіїв МП як представників іншої лінгвокультурної спільності. Це призводить до відсутності у МП деяких понять ВМ. Отже, безеквівалентність пояснюється екстралінгвістичними факторами.

Справа в тому, що в порівнянні з іншими підгрупами БЛ, тимчасово безеквівалентна лексика найбільшою мірою схильна до змін, тому що знаходиться в прямій залежності від темпів розвитку суспільства, від рівня дослідницької діяльності, від швидкості перебігу соціальних процесів. Таким чином, ТБЛ постійно поповнюється новим матеріалом, цей процес не припиняється ніколи.

Однак існує й інша, протилежна тенденція, яка полягає у зникненні деяких елементів БЛ, тому що в МП може з'явитися відповідний денотат, а це означає, що поняття, за яким стоїть цей денотат в іноземній мові, отримає еквівалент в МП. В результаті, безпосередній зв'язок цієї лексики з суспільством робить її найвідкритішою з усіх підгруп БЛ. А робота з відкритими системами, хоча й має певні складнощі, безумовно, становить значний науковий інтерес.

Під час інтенсивного розвитку технологій в різних мовах зростає кількість інтернаціональної лексики; крім того, джерелами нових термінів часто виступають інші мови. При цьому спостерігаються такі тенденції: розвиток і

вдосконалення власної термінологічної системи мов (у крайньому прояві призводить до наукового ізоляціонізму), з одного боку, і інтернаціоналізація термінологічних систем, з іншого [3]. Для сучасних суспільств і мов більш характерна друга тенденція, але вона містить в собі небезпеку перенасичення мови словами, утворених за нетиповими для неї моделями. Такі слова мають складнощі в асиміляції, і їм важко проникнути в узус мови.

Не слід забувати, що дослідження ТБЛ має одночасно відбуватися з двох сторін: формальної та семантичної [27], тому що тільки такий підхід зможе призвести до об'єктивного і повного вивчення цієї підгрупи БЛ, поєднати лінгвістичний, соціальний і психологічний аспекти проблеми, а також розкрити реалізований у цих термінах зв'язок мови і суспільства.

Роботи, присвячені БЛ, незмінно призводять до проблем перекладу, до питання про елімінування даної лексики в комунікації і для комунікації. Тому природно, що при роботі з ТБЛ доцільно порівнювати конкретні пари мов – ми для нашого дослідження беремо німецьку та українську мови. В українському мовознавстві питання безеквівалентності національно маркованих одиниць порушують переважно в межах теорії перекладу. Автори монографії «Теорія та практика перекладу (німецька мова)» зараховують до тимчасово безеквівалентної лексики етнонаціональні елементи, що не мають відповідників у чужих мовах (нім. *штрейкбрехер*) [18, 147].

Чимало зарубіжних мовознавців досліджувало проблему національно маркованих одиниць також із позицій теорії перекладу.

Перекладознавці Веппен, Сегуй, Арнц, Коллер розрізняють п'ять основних міжмовних груп за денотативною відповідністю належних до них слів:

- 1 слово – 1 відповідник (нім. *Kalendarjahr* = укр. *календарний рік*);
- 1 слово – багато відповідників (укр. *контроль* = нім. *Regelung, Steuerung, Bedienung, Regler, Bedienungsorgan*);
- багато відповідників – 1 слово (англ. *adjuster, controller, governor, regulator, ruler* = нім. *Regler*);
- 1 слово – немає відповідників (нім. *Bundesgerichtshof* = ?);

- 1 слово – 1 частковий відповідник (нім. *Geist* – укр. *дух*). [18, с. 147].

На нашу думку, два останні випадки можна вважати прикладами безеквівалентності. А. В. Федоров у монографії «Основы общей теории перевода» [30] зазначає, що явище безеквівалентності у чистому вигляді зустрічається відносно рідко й переважно стосується слів на позначення місцевих явищ, які не мають відповідників у побуті й поняттях іншого народу. На відміну від таких реалій, неперекладність наукових і суспільно–політичних термінів є відносною й здебільшого тимчасовою з огляду на постійне збагачення словникового складу мови, а також розширення можливостей перекладу. «З історії мови відомо, що багато іношомовних слів, що спершу були важкими для перекладу, згодом були перекладені», – пише автор [30, 184].

Проблема опрацювання безеквівалентної лексики в зарубіжному мовознавстві порушується не лише в межах теорії перекладу, але

також у лексикографічному аспекті. Одним із питань, що дискутується в зарубіжних наукових джерелах, є визначення способів подання красномовних реалій у перекладних словниках.

Окремо варто відзначити проблему добирання адекватних еквівалентів до власних назв. На нашу думку, найбільш системно цю

проблему дослідив Д. І. Єрмолович. У монографії «Имена собственные на стыке языков и культур» науковець розрізняє п'ять способів передавання власних назв [13, 35]:

1) перекладні відповідники, що переважно застосовуються паралельно з іншими видами перекладу, наприклад: *Strammer Max* – *дужий Макс*; кул. «*штраммер Макс*»: *страва з сирого фаршу, приправлена яйцем, луком, гострими спеціями*.

2) коментований переклад: *Hanswurst* – *гансвурст* (букв. «Ганс-ковбаска»): персонаж нім. нар. комічного театру;

3) уточнювальний переклад: *Weihnachtsmann* – «*вайнахтсман*», *різдвяний дід*, *Дід Мороз*, *Санта Клаус*;

4) описовий переклад: *Hinz und Kunz* – *будь-хто, кожен*;

5) перетворювальний переклад: *Petz – Topuzin*, ведмідь як персонаж казок і байок.

Різноманітні думки висловлено в науковій літературі також з приводу обсягу й змісту тлумачень, що часто застосовуються під час передавання тимчасово безеквівалентної лексики у перекладних словниках. На думку В. П. Беркова, визначення обсягу й змісту тлумачення є суб'єктивним, адже «... немає чітких критеріїв, за допомогою яких можна було б виокремити серед ознак ті, які є істотними». Дослідник висловлює міркування, що тлумачення обов'язкове у таких випадках:

- значення лексеми можна передати лише за допомогою низки часткових еквівалентів;
- елемент культури вихідної мови є наявним у культурі народу мови перекладу, проте з якихось причин ця реалія не отримала окремої назви;
- певне поняття відсутнє у культурі народу мови перекладу [5, 162]

Такої ж думки дотримуються В.В. Ощепкова й А.С. Петриковська: на їх погляд, застосування уточнювального перекладу й метод компенсації необхідні, якщо «... під час перекладу неминучими є змістовні, емоційні або стилістичні втрати» [2, 9]. Істотним вважаємо також твердження Н. І. Сукаленко, що словник завжди має прагнути максимальної точності у поясненні, навіть якщо такої точності можна досягти за рахунок досить

громіздких перекладів. З цього, однак, не випливає, що будь-яке тлумачення можна застосовувати під час перекладу без змін, адже перекладач може подавати неповні відповідники, компенсуючи неточність контекстом або ситуацією, що відома читачеві [29, 55].

О. М. Іванищева натомість дотримується протилежної думки, підкреслюючи, що під час перекладу тимчасово безеквівалентної лексики «...важливо зберегти баланс між зрозумілістю й громіздкістю», бо надто розлогий описовий еквівалент часто містить зайву інформацію. Такий переклад утруднює запам'ятовування реалії і, на думку авторки, на першому етапі сприйняття поступається більш короткому визначенню. Щоправда, вважає

дослідниця, «...надмірність інформації можна визначити лише на інтуїтивному рівні» [16, 86]. Тому, остаточний вибір способу перекладу залишається за перекладачем.

2.2 Способи передачі різних видів безеквівалентної лексики українською мовою

Слід підкреслити, що термін "безеквівалентна лексика" ми вживаємо тільки в сенсі відсутності відповідності тієї чи іншої лексичної одиниці в словниковому складі іншої мови. Але неправильно було б розуміти цей термін в сенсі "неможливості перекладу" даної лексики. Вже неодноразово було відзначено, що будь-яка мова в принципі може висловити будь-яке поняття; відсутність у словниковому складі мови спеціального позначення для будь-якого поняття у вигляді слова або сталого словосполучення не означає неможливості висловити це поняття засобами цієї мови. Хоча в системі мови даний знак відсутній, його зміст завжди може бути передано в мові в конкретному тексті за допомогою цілого ряду засобів. Безумовно, переклад лексики, яка не має відповідників у мові перекладу, являє собою певні труднощі, але труднощі ці цілком переборні.

Основних труднощів передачі БЛ при перекладі дві: відсутність в мові перекладу відповідників (еквівалентів, аналогів) із-за відсутності у носіїв цієї мови позначеного поняттям об'єкта (референта) та необхідність, наряду з предметним значенням (семантикою) реалії, передати колорит (конотацію) – її національне та історичне забарвлення.

У ряді випадків при передачі безеквівалентної лексики доводиться вдаватися до перебудови синтаксичної структури речення, до лексичних замінів з повною зміною значення вихідного слова або ж до того й іншого одночасно, тобто до того, що носить назву лексико-граматичних перекладацьких трансформацій; тому в даному випадку можна говорити про трансформаційний переклад.

Так, англійське *glimpse*, що не має еквівалентів серед українських іменників, часто вживається в виразах *to have* або *to catch a glimpse of (something or somebody)*,

що дає можливість застосувати в перекладі дієслово і тим самим вдатися до синтаксичної перебудови речення; наприклад, речення "*I could catch glimpses of him in the windows of the sitting-room*" (A. C. Doyle, *The Adventures of Sherlock Holmes*) можна перекласти: "*Я бачив, як його фігура мелькала в вікнах вітальні*". При передачі на українську мову англійського *exposure*, що не має прямої відповідності, в ряді випадків можна вдатися до лексичної заміни; речення "*He has died of exposure*" слід перекладати як "*Він помер від застуди (від запалення легенів), Він загинув від сонячного удару, Він замерз у снігах*" і т.д. Зрозуміло, для правильного вибору одного з цих варіантів потрібно звернення до широкого контексту або знання екстралінгвістичної ситуації, про що мова піде нижче.

Перекладацька транслітерація і транскрипція. Зараз досить лише вказати, що при транслітерації передається графічна форма (буквений склад) слова вихідної мови, а при транскрипції - його звукова форма. Ці способи застосовуються при передачі іншомовних власних назв, географічних найменувань і назв різного роду компаній, фірм, пароплавів, готелів, газет, журналів та ін. Наприклад: *Армко стіл корпорейшн, Катерпіллер трактор компанії, Дженерал електрик компанії, Дженерал моторс, Інтернешнл бізнес Мешинс корпорейшн, Бенк оф Америка, Пан-Амерікен уорлд Ейрвейз*.

Цей же спосіб широко застосовується при передачі реалій; він особливо поширений в суспільно-політичній літературі і публіцистиці яка описує життя і події за кордоном (напр., в газетних кореспонденціях). Так, на сторінках нашої преси останнім часом стали зустрічатися такі транскрипції англійських слів і словосполучень, які не мають еквівалентів в українській лексиці: *tribalism* - *трайбалізм*, *public school* - *наблік скул*, *drive-in* - *драйв-ін*, *drug store* - *Драгстор*, *know-how* - *ноу-хау*, *impeachment* - *імнічмент*, *chip* - *чин*, *script* - *скрипт*, *browser* - *браузер*, *bite* - *байт*, *bit* - *біт*, *provider* - *провайдер*, *screen* - *скрін*, *site* - *сайт*, *modem* - *модем*.

Терміном «транскрипція» позначають віднайдення якомога точнішого відповідника через запис звучання слів мови-джерела графемами мови-переймача [20, 56]. Транскрипція пов'язана з точною (наскільки це можливо) передачею

звучання іноземного слова. Транскрипція і транслітерація – найлаконічніші способи. Завдяки ним створюється певний експресивний потенціал: у контексті слів рідної мови транскрибоване слово виділяється як чуже, надає предмету, який воно позначає, конотацій небуденності, оригінальності: *der Bundestag* – бундестаг; *der Einsatzstab* – айнзацштаб; *die Wehrmacht* – вермахт [32].

Одна з основних переваг транскрипції як прийому є максимальна стислість, що в ряді випадків стає основною причиною транскрибування [30, 121]. Варто зазначити, що транскрипцію, як і будь-який інший прийом, слід використовувати з обережністю, оскільки в деяких випадках передача колориту, який не є основною метою, може відтіснити на другий план передачу смислового змісту реалії, не виконавши тим самим комунікативну задачу перекладу. Велика кількість транскрибованих слів може призвести до перенавантаження тексту реаліями, що не зближує читача з оригіналом, а віддаляє від нього.

Застосування транслітерації при передачі реалій дуже обмежене, про це можна говорити при перекладі понять, які стосуються в основному суспільно-політичного життя та власних імен: *Berlin* – Берлін; *die Mitra* – мітра [1, 65].

У практиці перекладу свого часу спостерігалася тенденція до широкого застосування транслітерації і транскрипції при передачі іншомовних реалій, яка часто переходила в зловживання цим прийомом. Критикуючи такого роду зловживання перекладацькою транскрипцією в перекладах творів Ч. Діккенса, що виходили в світ в тридцятих роках, відомий радянський перекладач-літературознавець І.А. Кашкін іронічно писав: "Здорова тенденція розумного наближення до фонетичної точності написання тут переходить в свою протилежність ... атерни та інші Скрівенер; кьюріти та інші Реверенд-містери; сендуічі та інші тоусти. Причому читачеві, що не зазирнув в коментар, доводиться здогадуватися, що спекуляція - це карткова гра, так само, як і Глік і поп-Джон ... до загальновідомих напоїв: джину, грогу, пуншу, елю нав'язуються ще холінс, клерет, порт, тоді, хок, стаут, нігес, уосель та ін.. ". [5, 33]

В даний час прийом транслітерації і транскрипції при перекладі використовується набагато рідше, ніж раніше. Це цілком обгрунтовано - передача

звукового або літерного вигляду іншомовної лексичної одиниці не розкриває її значення, і такого роду слова читачеві, що не знає вихідної мови, без відповідних пояснень залишаються незрозумілими.

Створення нового/складного слова.

Цей спосіб використовується, якщо транскрипція (чи транслітерація) за певних причин небажана чи неможлива. Введення неологізму – найбільш доречний (після транскрипції) шлях збереження значення змісту та колориту поняття, яке перекладається, шляхом створення нового слова (чи словосполучення) іноді вдається досягнути майже такого ж ефекту. Такими новими словами можуть бути, в першу чергу, кальки та напівкальки.

Калькування – запозичення шляхом буквального перекладу – дозволяє перенести в мову перекладу безеквівалентне поняття при максимально повному збереженні семантики [20, 61]. Однак збереження семантики не означає збереження колориту, оскільки частини слова чи вираження передаються засобами мови перекладу. Наведемо досить яскраві приклади калькування: *der Bundesspräsident* – *федеральний президент*; *der Jugendsenator* – *сенатор у справах молоді* [25, 81].

Цей прийом полягає в передачі безеквівалентної лексики вихідної мови за допомогою заміни її складових частин - морфем або слів (у випадку стійких словосполучень) їх прямими лексичними відповідниками в мові перекладу. Зараз ми наведемо лише кілька прикладів калькування при передачі безеквівалентної лексики англійської мови на українську і навпаки: *grand jury* - *велике журі*; *back bencher* - *задньолавочник*; *brain drain* - *витік мізків*, *hard disk* - *жорсткий диск*, *mouse* - *миша, мишка*, *mother board* - *материнська плата*, *digital communication* - *цифровий зв'язок*, *parent module* - *батьківський модуль*, *peripheral* - *периферійний пристрій*, *echo (ed) signal* - *луна-сигнал*, *generation of computers* - *покоління обчислювальних машин*.

Напівкалькування – це часткове запозичення слів та виразів, які складаються частково з елементів вихідної мови, частково з елементів мови перекладу.

Як транскрипція і транслітерація, так і калькування не завжди розкриває для читача, незнайомого з вихідної мови, значення перекладного слова або словосполучення. Причина того в тому, що складні і складені слова і стійкі словосполучення, при перекладі яких калькування використовується найчастіше, нерідко мають значення, не рівне сумі значень їх компонентів, а оскільки при калькуванні використовуються еквіваленти саме цих компонентів, значення всього лексичного утворення в цілому може залишитися нерозкритим. Так, непідготовленому читачеві слова *задньолавочник* і *велике журі* навряд чи скажуть щось без розгорнутих пояснень. Так, напівкалькою в українській мові є німецька реалія «*третьей рейх*», яка представляє аналог виразу «*das Dritte Reich*» [25, 87].

Створення неологізму. Останнім в групі вище згаданих прикладів є створення перекладачем семантичного неологізму, тобто слова чи виразу, який дозволяє зрозуміти сенс зміста реалії: *Handwerkbusch* – *ремісничий челядник*; *in pechdunkler Nacht* – *глухої ночі* [32].

Описовий ("роз'яснювальний") переклад.

Цей спосіб передачі безеквівалентної лексики полягає в розкритті значення лексичної одиниці вихідної мови за допомогою розгорнутих словосполучень, що розкривають істотні ознаки позначуваного даною лексичною одиницею явища, тобто, по суті справи, за допомогою її дефініції (визначення) на мові перекладу. Ось кілька прикладів описового перекладу англійської безеквівалентної лексики: *landslide* - *перемога на виборах з великою перевагою голосів*; *brinkmanship* - *мистецтво тримати світ на межі війни*; *whistle-stopspeech* - *агітаційний виступ кандидата під час зупинки поїзда*; *bull* - *спекулянт*; *грає на підвищення біржових цінностей*; *bear* - *спекулянт, який грає на пониження біржових цінностей*; *coroner* - *слідчий, що розглядає справи про насильницьку або раптову смерть*; *floorer* - *сильний удар, що збиває з ніг або (в переносному сенсі) спантеличує питання, важке завдання*.

Неважко помітити, що описовий переклад, хоча він і розкриває значення вихідної безеквівалентної лексики, має той серйозний недолік, що він зазвичай

виявляється досить громіздким і неекономним. Тому, хоча і він є звичайним засобом передачі значень безеквівалентної лексики в двомовних словниках, при перекладі текстів, особливо художніх та публіцистичних, його застосування не завжди можливо, як і застосування транскрипції і калькування. Часто перекладачі вдаються до поєднання двох прийомів - транскрипції або калькування і описового перекладу, даючи останній в виносці або в коментарі. Це дає можливість поєднувати стислість і економність засобів вираження, що властиві транскрипції (і калькуванню), з розкриттям семантики даної одиниці, що досягається через описовий переклад: роз'яснивши одного разу значення даної одиниці, перекладач в подальшому може використовувати транскрипцію або кальку, сенс якої буде вже зрозумілий читачеві.

Наближений переклад (переклад за допомогою "аналога") полягає в пошуці найближчої за значенням відповідності в мові перекладу для лексичної одиниці вихідної мови, яка не має в точних відповідностей. Застосування "аналогів" часто зустрічається при передачі англійської безеквівалентної лексики на українську мову, наприклад, *drugstore* - *аптека*; *know-how* - *секрети виробництва*; *tuffin* - *здоба* та ін.

Застосовуючи в процесі перекладу "аналоги", слід мати на увазі, що вони лише приблизно передають значення вихідного слова і в деяких випадках можуть створити не цілком правильне уявлення про характер предмета чи явища, що позначається ними. Так, звичайна передача американізму *drugstore* як *аптека* не дає повного уявлення про функції цього закладу - в українських аптеках продаються тільки ліки і (іноді) косметичні засоби, в той час як в американських "драгсторах" продаються також предмети першої необхідності, газети, журнали, кава, морозиво та ін. і, крім того, вони функціонують як закусочні. Тому, коли репліка героїні одного з американських фільмів, що демонструвалися в свій час на радянських екранах, "Food is awful in drugstores" перекладалася в субтитрах як "В аптеках жахливо годують", це викликало нерозуміння глядачів.

Використання в перекладі пояснень і приміток.

Якщо в оригіналі є авторські виноски або примітки, природно, необхідно перенести їх в кінцевий продукт перекладу.

** The GaN epitaxial layers were grown on Si substrates by means of metalorganic chemical-vapor deposition.*

** Епітаксціальні шари GaN вирощувались на Si підкладках за допомогою металоорганічного осадження хімічним випаровуванням.*

Однак в ряді випадків перекладач буває змушений сам давати будь-які пояснення. Іноді потрібно пояснити в примітці якісь реалії, невідомі читачеві мови перекладу. В інших випадках необхідність в примітці може бути викликана характером застосовуваного прийому перекладу. Так, використовуючи прийом транскрибування / транслітерації слова, перекладач не завжди може бути впевнений, що значення такого новоутворення в перекладі буде абсолютно зрозуміло з контексту. Тоді він дає примітку, що роз'яснює значення слова, наприклад:

You can share useful data, such as bitmaps, icons, fonts, and strings, by adding this data as resources to the file for an application or DLL.

*Ми можемо надати у спільне користування такі дані, як растрові зображення, іконки, шрифти і рядки, додавши ці дані як ресурси в файл додатка або DLL *.*

Вживши в перекладі скорочення DLL, перекладач вважав за потрібне дати таку примітку до нього: DLL * (*Dynamic link library*) - динамічно під'єднуюча бібліотека.

Подібні примітки робляться лише при першому вживанні слова в транскрипції. Надалі нове слово використовується в перекладі без пояснень.

Іншомовні вкраплення.

Трансплантація (або іншомовні вкраплення) - це слова і вирази в тексті перекладу іноземною мовою в іншомовному їх написанні, введені при перекладі для надання тексту автентичності або вченості, а також для стислості вживання.

На практиці спостерігається два підходи щодо іншомовних вкраплень:

1) Їх вводять без пояснень, розраховуючи на контекстуальне осмислення або підготовку читача, або використовуючи історично сформовану систему всесвітньо відомих лексичних одиниць. Наприклад, лат. *Nota bene* - прийми до відома, зверни увагу; *post-scriptum* - після написаного, постскриптим; приписка до листа.

Іноді ступінь популярності даного вкраплення робить переклад зайвим.

Windows is a software program that makes your PC easy to use.

Windows - це програма, яка робить ваш ПК легким у використанні.

The first IBM PC set a world-wide standard of IBM-compatibility which over the next 10 years was only seriously challenged by one other company.

Перший IBM ПК встановив міжнародний стандарт IBM-сумісності, якому за наступні 10 років серйозно кидала виклик тільки одна компанія.

2) Їх вводять з поясненнями.

Широко використовується практика перекладу в виносках або коментарях в кінці.

Applications generate output for a window using the GDI functions.¹⁷

*Додатки генерують дані, що виводяться, використовуючи GDI * -функції.*

** GDI (General data interface) - загальний інтерфейс доступу до даних.*

Роль контексту.

У процесі перекладу слова зазвичай виділяються два етапи:

а) з'ясування значення слова в контексті;

б) передача цього значення засобами української мови, тобто власне переклад.

Тут мова йде вже не про переведення ізольованого слова, а про переведення слова в тексті. На всіх стадіях перекладу слова в тексті вирішальне значення має аналіз контексту. Відомо, що більшість слів у мові багатозначні, і встановити в якому саме з усіх можливих значень слово вжито в даному випадку, можна тільки за допомогою контексту.

Прийнято розрізняти вузький контекст (словосполучення чи речення) та широкий контекст (абзац, глава, а іноді і весь твір в цілому). У більшості випадків значення слова досить точно розкривається вже з вузького контексту. наприклад:

water glass - *стакан для води*

sun glasses - *сонячні окуляри*

magnifying glass - *збільшувальне скло, лупа*

field glass - *польовий бінокль*

opera glass - *театральний бінокль*

Зіставляючи ці значення з контекстом, без зусиль можна визначити, що означає слово *glass* в кожному випадку.

Однак, іноді складно визначити, в якому зі своїх значень вжито дане слово, і це нерідко можна вирішити, лише виходячи з широкого контексту, наприклад, з контексту всієї статті.

Однак деякі реалії мають в мові перекладу одиничні відповідники (*der Adventskranz* – *різдвяний вінок*). «Одиничний відповідник означає те, що у більшості випадків подана одиниця вихідної мови перекладається однією тією ж одиницею мови перекладу» [20]. При перекладі такого типу слів, які мають одиничні відповідники, труднощі майже не виникають.

Переклад фразеологізмів, до складу яких входять слова-реалії.

В лінгвістиці до БЛ відносять також стійкі вислови, до складу яких входять слова, які безпосередньо позначають реалії. В деяких випадках використання фразеологізму у вихідному тексті будується на використанні можливостей національно-культурного колориту, наприклад, для побудови художнього чи публіцистичного образу. В цьому випадку проблема вибору прийому перекладу постає найбільш гостро.

Таким чином, питання про переклад реалій стосується також і проблеми перекладу фразеологізмів, які несуть будь-яку національну забарвленість: *sich beim Salzamt klagen* – *даремно скаржитись* (*Salzamt* – *легендарна вигадана державна установа*); *jmdn. katholisch machen* – *виправити когось, наставити на шлях істинний*; *nicht ganz katholisch aussehen* – *виглядати ненадійно, підозріло*;

Ich werde dich katholisch machen – я навчу тебе пристойно поводитись (символічне значення лексеми *katholisch* зумовлене пануванням католицизму в Австрії на відміну від протестанської півночі Німеччини).

Переважає більшість цих символізованих компонентів має культурно-специфічну екстралінгвістичну референційну співвіднесеність, хоча й опосередковану, а такі фрази як *sich beim Salzamt klagen* – цілком затемнену мотивацію [25,130].

Наступні підвиди лексичних компонентів позначають національно специфічні реалії та явища буття австрійської нації, і тому їх статус національних маркерів не потребує детального обґрунтування.

Власні назви складають найчисленнішу підгрупу серед лексичних маркерів німецьких та австрійських фразеологізмів. Серед них переважають антропоніми. Їх умовно можна розділити на підгрупи.

Імена та прізвища відомих діячів австрійської та німецької історії та культури: *Kreisky, schau oba / Franz Joseph, schau oba / Sindelar, schau oba* – глянь, як погано йдуть справи (Б. Крайський – колишній федеральний канцлер Австрії, Франц–Йозеф – її передостанній імператор, Матіас Зінделар – відомий австрійський футболіст 30–х рр.); *Josephinische Zeiten* – спокійні, ліберальні часи (імператор Йозеф I проводив політику лібералізації, сприяв скасуванню кріпацтва, розвитку науки й освіти); *Fix Laudon!* – чорт забирай! (Фельдмаршал Лаудон – один із відомих австрійських вельмож); *Das ist ja Radetzky!* – це загальновідомо (фельдмаршал Радецький – одна із найвідоміших фігур австрійської історії); *Mozartzopf tragen* – носити перуку зі штучною кіскою або коротку косичку з власного волосся (на манер В.А.Моцарта.) [32].

Поширені імена в символічному значенні: *da will ich Veithl heißen* – не я буду, якщо це не так; (Veithl – lat. Vitus – поширене австрійське ім'я); *Wie Frantischek meint* – як вважає середній, пересічний віденець. (Не випадково звичайний віденець носить слов'янське ім'я); *echter Piefke sein* – бути німцем, прусаком, солдафоном; *piefkinesisch handeln* – поводитись як прусак – грубо, по-

солдафонськи; *wie ein Piefke reden; piefkinesisch reden* – розмовляти з північнонімецьким акцентом [32].

Імена фольклорних та літературних образів, гра слів у формі антропонімів: *der glaubt, er ist ja Fürst Pämstli* – він веде себе пухато, зверхньо, зарозуміло; *jmd. lebt wie der Fürst Pämstli* – хтось живе багато й вишукано (князь Пемстль – персонаж комедії, поставленої у Відні під час Конгресу 1815р., можливий натяк на Наполеона); *Herr Adabei sein* – бути всюдисущим всезнайкою (Томас Адабай – персонаж книги А.Чіаваччі "Wiener Typen"); *erzählen Sie es der Frau Blaske* – вигадуй більше, розкажи це своїй бабусі (пані Блажке – фольклорний образ наївної, недалекої жінки, від чеського *blaha* – блаженна, несповна розуму); *er ist immer Novak* – він – вічний невдаха (аналогічна гра слів у поєднанні із реально поширеним слов'янським прізвищем Новак) [25, 126].

Етноніми та їх ад'єктивні деревати. Ці компоненти також часто відображають історичні контакти австрійців та німців із сусідніми народами: *richtiger Slawiner sein* – бути хитрим, лукавим (Slawiner – Slowene); *böhmisch rowidalen; böhmakelnd reden* – розмовляти ламаною німецькою мовою з чеським акцентом, говорити незрозумілою тарабарщиною; *etw. böhmisch einkaufen* – вкрати; *eingehen wie eine böhmische Leinwand* – йти без успіху; *böhmische Stunde* – дуже довго; *böhmischer Fehler* – помилка в підрахунках; *böhmische Weinberl* – картонля; *es sind für mich böhmische Dörfer* – це для мене китайська грамота; *es kommt mit böhmisch vor* – це здається дивовижним, незрозумілим [32].

Довголітні культурні контакти Австрії й Чехії сформували у прикметника *böhmisch* – богемський стійке конотативне, асоціативне, символічне значення – дивний, незрозумілий неправильний.

З періоду турецької облоги Відня 1683р. образ турка у психології австрійців та німців має елементи екзотики, загадковості, незрозумілої сили й загрози: *rauchen wie ein Türke* – курити як швець; *dasitzen wie ein eingemalener Türke* – сидіти непорушно, зручно вмотивившись; *einen türkischen Rausch haben* – добряче впитись; *Kurutzen und Türken! / Die Türken sollen dich holen und Kurutzen!* – чорт забирай! (Контамінація асимільованої традиційної німецької лайки *Kruzifix!* та

історично мотивованого для австрійців образу турка як ворога християнства, язичника); *einen Kuckuck draufkleben* – опечатати (Kuckuck – іронічна назва австрійського імператорського герба – двоголового орла); *zum Handkuß kommen* – бути на грані краху; *etw. mit Handkuß empfangen* – сприймати щось прихильно; *Kuß die Hand sagen* – попроситись; *die Hand küssen* – приймати дуже сердечно, бути дуже вдячним. Усі вирази, образною основою яких є *die Hand küssen*, виникли на основі звичаїв і правил поведінки, запроваджених при австрійському дворі Карлом V [11, 49].

Історичні, політичні та звичаєві реалії: *ein Illegaler sein* – бути націонал-соціалістом до анілюсу Австрії в 1938р.; *Märzveilchen (Märzveigerln) werden* – стати членом нацистської партії після анілюсу; *mir – san – mir Gesinnung* – австрійська ментальність, національна самосвідомість (від діалектного *mir san mir – wir sind wir*; іронічне позначення певного ізоляціонізму австрійців); *das Rote Wien* – "червоний" Відень (в період правління соціал-демократів у 30-і рр.); *Väterlicher Despotismus* – правління імператора Франца-Йосифа та князя Меммерніха; *Die erste Republik* – Австрійська республіка з 1918 по 1938р.; *die zweite Republik* – Австрійська республіка починаючи з 1955р.; *Sonderfall "Otto"* – гітлерівський план анілюсу Австрії 1938р.; *Nachbar in Not* – благодійна акція австрійського телеканалу ORF для допомоги постраждалим в югославській війні (з 1992р.); *europäisches Konzert* – віденський конгрес 1815 р.; *große Koalition* – урядова коаліція соціалістів і правої народної партії у Австрії в 1947–1966рр.; *der zweite bessere deutsche Staat* – Австрія в період "австрофашизму" 1934–1938рр.

Географічні перифрази: *deutsches Eck* – південно-східна окраїна Баварії; *Kornkammer Europas* – Україна; *Rom des Nordens* – Зальцбург.

Етнічні перифрази: *Herr und Frau Österreicher* – середні, пересічні австрійці; *die Tschusch – Kolonne* – югославські жінки-прибиральниці (ймовірно від слов`янського "чуєш").

Перифразові найменування відомих історичних діячів Австрії та Нмеччини: *der alte Herr in Schönbrunn* – імператор Франц-Йозеф; *der österreichische Molke* – фельдмаршал ерцгерцог Фердинанд; *власник молочарні* (натяк на відомого

пруського полководця Мольтке); *Friedens–Bertha – Берта фон Зумтнер* (відома австрійська письменниця–пацифістка, лауреат Нобелівської премії); *Straßenmeister aus Kärnten – Йорг Гайдер* (лідер правоекстремістської Вільної австрійської партії, губернатор Карінтії) [32].

Прецензійні слова можуть також представляти національні реалії, які складають природню і невід’ємну частину дійсності і мови, що вивчається. До національних реалій відносяться назви провінцій, районів, історичних пам’ятників, окремих будівель, визначних пам’яток, які відомі всім культурним людям даної країни. Напр., *die Berliner Mauer – Берлінська стіна* [25, 149].

Перекладач обирає той чи інший прийом, покладаючись на свій перекладацький інстинкт, спираючись на отримані знання та накопичений в процесі роботи досвід, тому вирішальне слово, незалежно від теоретичних досліджень в більшості випадків залишається за перекладачем–практиком.

Не дивлячись на велику кількість німецької літератури, проблема перекладу реалій постає дуже гостро. На сьогоднішній день існує дуже мало наукових праць про відтворення національно специфічних реалій Німеччини в українських перекладах. Тому ми, повинні прикласти багато зусиль для вирішення цієї проблеми, щоб переклади з німецької мови були більш чіткішими та доцільнішими, без так званих «білих плям».

Таким чином, ми бачимо, що відсутність прямих еквівалентів певних розрядів лексичних одиниць у словниковому складі іншої мови аж ніяк не означає, що вони не перекладаються на цю мову. У розпорядженні перекладача є, як було показано, не один, а цілий ряд засобів, що дають можливість передати значення вихідної словникової одиниці в мові, в конкретному тексті. При цьому, в разі використання перших трьох з перерахованих вище засобів (транскрипції, калькування і описового перекладу) створюється те, що можна назвати окказіональним перекладацьким еквівалентом, тобто слово або словосполучення, яке не увійшло (ще) в словниковий склад приймаючої мови і вживається як "потенційна" лексична одиниця.

Як вже було зазначено, нерідко такий випадковий еквівалент переходить в стійкий, що потім постійно вживається. Це означає, що дана лексична одиниця входить у словниковий склад приймаючої мови (і, в кінцевому підсумку, може отримати фіксацію в тлумачному словнику даної мови). У цих випадках вихідна лексика перестає бути безеквівалентною. Зрозуміло, точно визначити, чи увійшла дана лексика в словниковий склад мови перекладу не завжди можливо, бо сам момент переходу тієї чи іншої лексичної одиниці "неологізму" з мови в мову не завжди може бути суворо визначений. Так, немає достатньо твердих критеріїв, які дали б підставу думати, що утворення типу *трайбалізм* чи *задньолавочники* відносяться до узуальних еквівалентів відповідних англійських слів, бо не ясно, чи увійшли ці слова чи ні в лексикон української мови.

2.3 Особливості перекладу безеквівалентної лексики у текстах ЗМІ

Як нами було зазначено в теоретичній частині, велика частина безеквівалентної лексики, а саме: терміни, авторські неологізми, семантичні лакуни, слова широкої семантики, складні слова та ін. займає важливе місце на тлі лінгвістичних наукових досліджень. Оскільки метою нашого дослідження є виявлення особливостей перекладу безеквівалентів, зупинимося на розгляді специфіки перекладу деяких видів безеквівалентної лексики опираючись на приклади, відібрані з англійських та німецьких текстів ЗМІ.

На думку І.О. Іванова, семантичні лакуни позначають поняття відсутні в мові перекладу в силу специфіки національно-мовного мислення. Тому така лексика вимагає багатослівного опису для передачі її значення при перекладі [9, 82].

Звернемося до прикладів. У статті про ситуацію на Північному Кавказі, при описі дій бойовиків, використовується слово *вилазки*, розглянемо переклад цієї семантичної лакуни:

Нестабільність на Північному Кавказі зростає не тільки на Каспійському, але і на Західному напрямку. Вилазки бойовиків почастишали не тільки в

Дагестані і Кабардино-Балкарії, а й в Карачаєво-Черкесії, республіці, що безпосередньо примикає до району проведення зимових Олімпійських ігор 2014 року.

Instability in the North Caucasus is rising not only around the Caspian, but also in a western direction. Terrorist attacks have become more frequent not only in Dagestan and Kabardino-Balkaria, but also in Karachay-Cherkessia, a republic that is immediately adjacent to the area of the Winter Olympic Games in 2014 [39].

Як видно, на англійську мову це слово передається за допомогою слова *attacks*. На наш погляд, таке перекладацьке рішення не можна визнати оптимальним, воно передає значення українського слова лише частково. На підтвердження вищесказаного, розглянемо значення слова *вилазка*.

Словник Ожегова трактує це слово як "вихід з осадження, зміцнення для нападу на нападників" з позначкою "сміливий і несподіваний напад на ворога" [46,29].

Наведемо значення слова *attack*. Словник Макміллана дає таку дефініцію: "a violent attempt to harm a person, animal, or place" [54,28].

При перекладі використаний прийом генералізації, оскільки значення англійського слова ширше російського еквівалента. Але, разом з тим, англійське слово не відображає додаткового значення "несподіваний напад". Відзначимо, що в англійській мові є слово *sortie*, яке в семантичному плані ближче до українського слова *вилазка* (Пор .: *sortie* - the act of emerging from a contained or besieged position. Collins dictionary). Як видно з цього прикладу, перекладачеві не вдалося повністю передати специфіку цього слова.

У наступному прикладі мова йде про початок діяльності нового чиновника. У українському варіанті використовується слово *розгойдування*:

Проте часу на розгойдування у нього майже не буде. Адже очікується, що вже в середині лютого відбудеться візит в Лондон міністра закордонних справ РФ Сергія Лаврова.

Nevertheless, he will have little time to get adjusted. After all, Russia's Foreign Affairs Minister Sergey Lavrov's visit to London is expected to take place in mid-February [39].

Як видно, українське слово перекладено англійською за допомогою конструкції *to get adjusted*.

Словник Ожегова трактує значення слова *розгойдування* наступним чином: "вихід зі стану бездіяльності, початок дії" [29].

Тепер, наведемо значення слова *adjust*. Словник Макміллана трактує його так: "to get used to a new situation by changing your ideas or the way you do things" [28], Cambridge Dictionary дає схожу дефініцію "to change something slightly, especially to make it more correct, effective, or suitable "[34]. Аналіз значення двох слів показує, що дане перекладацьке рішення, також, не є оптимальним.

Використання прийому генералізації в даному випадку призвело до змістового спотворення. На наш погляд, в зв'язку з відсутністю в мові перекладу семантичного еквівалента, перекладачеві слід було підібрати відповідність, що містить компонент "почати діяти". Можливий варіант перекладу "starting to move / to get ready".

Розглянемо приклад перекладу, взятий зі статті про рейд мера Москви по лікарнях міста.

Вираз *світила медицини* не є семантичною лакуною, оскільки в його основі лежать універсальні знання (прославлена людина, професіонал), і воно має регулярну відповідність в англійській мові *light of science*, яке повинно було бути використано в перекладі. Наведемо значення українського слова *світило* зі словника Ожегова - прославлена людина [29]. Тому переклад цього виразу ми вважаємо не точним.

Перед тим як зустрітися зі світилами медицини, градоначальник оглянув лікарню, включаючи її головну гордість - новий корпус. Враження, проте, виявилось неоднозначним.

Before meeting with the medical science gurus, the mayor toured the hospital, including its main crown jewel, a new facility. Nevertheless, the result was a mixed reaction [39].

Як видно, українське словосполучення *світила медицини* передається англійським словосполученням *the medical science gurus*.

Розглянемо значення слова *guru*. Як видно з дефініції в словнику Макміллана, це слово, перш за все, відноситься до релігійної сфери (в значенні духовний лідер) або до галузі журналістики [28]. Таким чином, можна констатувати, що вибір англійської відповідності не відображає такі компоненти значення слова, як знаменитий, прославлений в науковій галузі.

Наступний приклад перекладу було взято зі статті, в якій йдеться про нафтовий ринок нашої країни.

У їх "кухню" вхожі лише так звані цінові агентства. Вони отримують дані про ринок "по дружбі", але це і погано: в звітах можуть не фігурувати справжні цифри, а ті, які вигідно показати спекулянтам. Якщо врахувати, що уряд спирається в своїх розрахунках саме на агентства, стає зрозуміло, що чиновники, по суті, сліпі.

Only the so-called pricing agencies are well received in their "kitchen." They obtain market information "from friends," but that is what is bad: instead of legitimate figures, reports may include data that are convenient to show to speculators. If one considers that the government relies on these agencies when making its computations, it becomes clear that the officials are essentially blind [39].

Як ми можемо бачити, українське слово *кухня* використано в даному контексті в переносному сенсі. Воно було передано на англійську мову за допомогою слова *kitchen*. Щоб з'ясувати чи правильно перекладачі передали зміст, закладений в українське слово, звернімося до значення слова *кухня*. Ожегов дає таку дефініцію, яка відображатиме значення цього слова в переносному сенсі: "Прихована сторона якої-н. діяльності, чиїх-н. дій" [29]. Крім цього, українське слово *кухня*, в даному контексті, має негативну конотацію (мова йде про "чорний" ринок). Тепер звернемося до значення слова *kitchen* в англійській мові, в словнику

Макміллана, ми можемо знайти таке визначення: "a room where you prepare and cook food, and wash dishes" [28]. Також, якщо ми звернемося до українсько-англійського словника, ми побачимо два основних значення:

1. Кухня (місце для готування їжі) 2. Кухонний [35]. Таким чином, можна зробити висновок, що дане слово в англійській мові в переносному значенні вживатися не може, на відміну від українського слова *кухня*. Також, перекладачі не врахували той факт, що в англійській мові існують вирази, які передають специфіку значення українського слова *кухня*, в даному контексті, більш точно. Це вирази: *business interests / dirty business / monkey business*.

Тому, ми можемо стверджувати, що перекладачам не вдалося передати специфіку українського слова в англійському контексті.

Як вже було зазначено в теоретичній частині, в групу референціально-безеквівалентної лексики входять також і складні слова. На думку І.О. Іванова складні слова, це такі слова, які не мають готових еквівалентів в мові перекладу. Подібна лексика вимагає розгорнутого описового перекладу або необхідно застосувати певні трансформації на рівні всього речення [9, 110].

Англо-українські словники не встигають фіксувати деякі новоутворення (неологізми). Необхідний словник-довідник, що допомагає побачити сучасні тенденції в словотворенні, що дає можливість зрозуміти виниклі на їх основі нові слова. Крім словоскладання, нові моделі словотворення пов'язані з появою нових суфіксів і суффіксоїдов (тобто слів, що вживаються в ролі суфіксів), нових префіксів і префіксоїдів, з поживавленням і переосмисленням старих суфіксів, виникненням маси іменників з фразових дієслів (типу *drop-out* - *бомж, людина, "що випала" з суспільства: який кинув навчання, безробітний, який не має житла*), появою величезної кількості скорочень, різних за структурою [1,18]. Наведемо приклади деяких англійських словотворчих моделей і розглянемо їх українські відповідники.

Наприклад, автор повідомляє, що англійське слово *ware* починає грати роль суфікса (другий компонент слова) [1, 19]. *Ware* - товар, виріб. Словник В.К. Мюллера дає таку дефініцію даному слову: вироби, продукти виробництва [18].

Згідно з довідником М.І. Айнбіндера, додатково до старих слів типу *brownware* - глиняний посуд, *earthenware* - кераміка, *glassware* - вироби зі скла, *groceryware* - бакалійні товари та інші, з'являються нові утворення. Дані новоутворення не мають готових однослівних еквівалентів у українській мові, і вимагають описового перекладу.

Hardware - комп'ютери, металева частина комп'ютера.

Humanware - люди, "гвинтики" системи.

Software - програмне забезпечення комп'ютера.

Varourware - нові моделі комп'ютерів і програмного забезпечення до них, розрекламовані, але ще не надійшли в продаж.

У українській мові відсутні слова, які були б готовими однослівним еквівалентами англійським словам, перерахованим вище.

Якщо ми звернемося до словника, то можемо в цьому переконатися:

Hardware - апаратне забезпечення; *Software* - програмне забезпечення комп'ютера, комп'ютерні програми [35].

Звернемо увагу на приклади префіксів. М.І. Айнбіндер наводить приклади слів з префіксом *multi-*. Словник Макміллана дає таку дефініцію даного префікса: *many or several: used with some adjectives and nouns* [28].

Слова, утворені за допомогою даного префікса, вимагають описового способу перекладу, так як їх неможливо перекласти з англійської на українську одним словом, яке б було повним еквівалентом. Звернемося до прикладів зі словника-довідника М.І. Айнбіндера.

Multicompany - велика корпорація;

Multiindustry - багатогалузеве виробництво;

Multimarket - пов'язаний з різними ринками збуту;

Multimedia - спектакль або лекція з використанням декількох аудіовізуальних засобів (радіо, кіно);

Multipack - набір продуктів харчування;

Multiscreen - кінотеатр з одночасним показом декількох фільмів;

Multitrack - многодорожечной запис [1, 24].

Таким чином, ми бачимо, що при додаванні префікса *multi* - до даних слів, виникає необхідність застосування описового перекладу, при якому значення цього префікса виражається за допомогою лексичних засобів (великий, набір, різний, багато і т.д.).

М.І. Айнбіндер, також згадує, що маса іменників, яким важко підібрати повний еквівалент, виникає з фразових дієслів. Розглянемо приклади утворення іменників за допомогою фразових дієслів, до складу яких, крім основного дієслова, входять постфікси.

Blow-off - нескладна справа;

Cut-offs - шорти, подразнень вище колін;

Dust-off - санітарний вертоліт;

Hands-off - надання свободи дій;

One-off edition - спеціальне видання до якої-небудь дати;

Split-off - виділення нової організації, нова частина організації [1,28].

Відповідно до словника Макміллана, *off* - функціональне слово, яке має наступні значення: *away from something / no longer connected / no longer planned / a particular time or distance away* [28].

Як ми бачимо, комбінації іменник + функціональне слово *off* важко підібрати повний еквівалент, не застосовуючи описового способу перекладу.

Семантичні лакуни можуть перекладатися на англійську мову за допомогою прийому генералізації. Однак, таке перекладацьке рішення не завжди є оптимальним, оскільки тягне семантичні втрати і не відображає специфіки вихідного слова. Це пов'язано з відмінностями лексичних систем англійської та української мов і явищем мовної вибірковості;

Узагальнивши всі розглянуті приклади складних слів, можна зробити висновок про те, що для даних слів, як правило, відсутні однослівні українські еквіваленти, що диктує необхідність використання описового перекладу.

В теоретичній частині, ми згадали, що згідно з класифікацією І.О. Іванова, до прагматично-безеквівалентної лексики належать: відхилення від загальномовних норми, іншомовні вкраплення, скорочення (аббревіатури), слова з

суфіксами суб'єктивної оцінки, вигуки, звуконаслідування і асоціативні лакуни. Як і в попередньому розділі, зупинимося на специфіці перекладу деяких видів прагматично-безеквівалентної лексики.

На думку І.О. Іванова, найбільший клас прагматично-безеквівалентної лексики складають відхилення від загальнономовних норм. У цю групу входять територіальні, соціальні діалектизми, локалізми, жаргонізми, вульгаризми, сленгізми [9,120].

Розглянемо приклади лексичних одиниць, безеквівалентність яких пов'язана з відхиленням від загальнономовної норми. В даній статті йдеться про ставлення до старшого покоління в нашій країні:

І прихильники, і противники диспансеризації населення похилого віку побоюються одного і того ж: що все зведеться до безглуздої формалістики і додаткової безкоштовної завантажженості лікарів. І всі впевнені, що велика частка виділених коштів, як завжди, злине внікуди.

Both the supporters and opponents of regular medical exams for the elderly are afraid of the same thing; that everything will be reduced to senseless formalities and additional uncompensated workloads for doctors. And everyone is confident that a large share of the allocated funds will, as always, be lost [37].

Як видно з прикладу, слово *злине*, передається англійським поєднанням *to be lost*. Для початку, розглянемо дефініцію слова *злине*. Тлумачний словник Ушакова подає таке значення: "витратити що-небудь в прірву або зникнути" [30]. В англійській мові є слово, яке за значенням дуже близько до цього українського слова: *to squander*, а також поєднання *to lose at one stroke* [35], але перекладач вважав за краще покластися на широкозначність англійського дієслова *to lose*.

Тепер звернемося до значення цього дієслова, словник Макміллана дає таку дефініцію "*to stop having something because it has been taken from you or destroyed*" [28], Longman Dictionary дає схоже визначення: "*stop having something; if you lose something that is important or necessary, you then no longer have it, especially because it has been taken from you or destroyed*" [27].

Можна зробити висновок про те, що англійське дієслово *to lose* залишає поза передачею важливий компонент значення українського слова - не просто втратити або упустити що-небудь, а витратити що-небудь. Перекладач застосував прийом генералізації, і передав значення українського слова, більш широким за значенням англійським дієсловом.

Далі, звернемося до прикладів перекладу прагматично-безеквівалентної лексики з англійської мови на українську мову.

Наступний приклад взятий з електронної версії The Washington Post. У статті йдеться про повернення російського бізнесмена Олександра Запорізького в США.

Donahoo, a well-known Baltimore auto dealer, had never heard of the firm. "My guess was he was in the porn business," Donahoo said. "How else can you make dough like that?"

Донахью, відомий автомобільний дилер з Балтімора, ніколи не чув про фірму, яку назвав Запорізький, і припустив, що той займається порнобізнесом. "Інакше такі бабки не зашибеш", - зауважив він в інтерв'ю [37].

Як видно з цього прикладу, англійський вираз *to make dough* переведено на українську мову за допомогою виразу *зашибати бабки*. Розглянемо значення цього виразу в англійській мові. Cambridge dictionary дає таку дефініцію вислову *to make dough - to earn or to get some money* [34].

Тепер, перейдемо до розгляду значення українського вираження *заробляти бабки*. Сучасний тлумачний словник Т.Ф. Єфремової наводить визначення слову *бабки* - металеві монети і паперові знаки, що є мірою вартості товарів і засобом платежу; гроші [31]. Тепер звернемося до дефініції слова *зашибати*. У тлумачному словнику Даля, можна знайти таке визначення - добути, заробити в великій кількості [32].

Виходячи з даного порівняння, ми можемо зробити висновок про те, що на семантичному рівні, перекладачем не передається компонент значення: заробляти в великих кількостях. Англійське дієслово *to make*, не має даного компонента значення. Можливо, перекладачеві варто передати сенс англійського виразу за

допомогою більш нейтрального вираження *заробляти бабки* ("Інакше такі бабки не заробиш").

Таким чином, ми можемо стверджувати, що при перекладі даного виразу досягнута прагматична еквівалентність (і поточне й перекладне вираження відносяться до одного реєстру - до жаргону кримінальних шарів). При цьому відзначимо, що між двома виразами відсутня мовна близькість: Порівняйте: англ. *dough* - *тісто, густа маса, метафорично переосмислюється як гроші*; укр. *заробляти* - *тобто робити великі гроші*; англ. *to make* – широкогозначне, загальноживане дієслово.

Звернімося до такого прикладу. У статті йдеться про те, що продавців і обслуговуючий персонал в США будуть контролювати за допомогою інтернету.

Not so long ago, 13 Virgin Atlantic staff were sacked after branding their customers 'chavs' on Facebook, while some BA staff were disciplined for claiming that the people who flew with the world's favourite airline were smelly, thick and annoying.

Нещодавно 13 співробітників авіакомпанії Virgin Atlantic було звільнено за те, що вони обізвали своїх клієнтів на Facebook "селюками", а деякі співробітники VA отримали догану за твердження, що пасажери улюбленої авіакомпанії всього світу - смердючі, тупі і вередливі [39].

Як видно з цього прикладу, англійське слово *chavs* було передано на *селюк*. Для зіставлення двох варіантів, звернемося до визначення англійського слова *chavs*.

Cambridge dictionary наводить таку дефініцію: *chavs* - is a young, often uneducated person who dresses in a particular way, often with a lot of jewellery, and whose behaviour many people find offensive [34].

Тепер, перейдемо до розгляду дефініції розмовно-повсякденного слова *селюк*. Тлумачний словник Ушакова надає таке значення: *селюк* - грубуватий і простакуватий чоловік [30]. Для порівняння звернемося до тлумачного словника Ожегова, він дає схожу дефініцію, *селюк* - про грубу, простакувату людину, жителя села [29]. Англійське ж слово *chavs* є вживаним в молодіжній субкультурі на півдні Англії і асоціюється з лінню, невіглаством і дурістю.

Таким чином, очевидно, що перекладачеві не вдалося підібрати оптимальну відповідність даному англійському слову.

Виходячи з вищесказаного, можна прийти до висновку, що англійське слово *chavs* і слово *селяк*, мають абсолютно різні відтінки значення, таким чином, даний переклад не можна вважати оптимальним. Крім того, в даному випадку має місце порушення прагматичної еквівалентності (англ. *Chavs* відноситься до реєстру молодіжної субкультури; *селяк* - до побутово-розмовної лексики).

У наступному прикладі йдеться про голосування, яке було проведено на YouTube.

Філіп Діфранко (181 тис. Доларів, 248 з гаком млн. Переглядів), "найпривабливіший" ботанік "за версією читачів Wired.com. У своєму відеоблозі він коментує плітки і політичні новини.

Voted the world's nicest geek by Wired.com readers in 2008, DeFranco created his Sxephil channel for YouTube while studying at East Carolina University. His eponymous video blog focuses on politics and gossip [39].

Як видно з вищенаведеного прикладу, англійське слово *geek* було передано словом *ботанік*.

Спершу з'ясуємо значення слова *geek*. Cambridge dictionary наводить таку дефініцію даному слову: a person, especially a man, who is boring and not fashionable [34]. Якщо ми звернемося до словника Макміллана, то виявимо схожу дефініцію: *geek is someone who is boring especially because they seem to be interested only in computers [28].* Відзначимо, що англійське слово фіксується в словнику з позначкою розмовної лексики.

Якщо ми звернемося до дефініції слова *ботанік*, то ми виявимо, що дане слово має наступні значення в українській мові: людина, заглиблена у науку, асоціальна, "не від світу цього"; людина, що не має уявлення про що-небудь [31]. Необхідно відзначити, що воно відноситься до шкільного жаргону, уособлює собою людину-інтелектуала, як правило, в окулярах. Таким чином, при перекладі даної лексичної одиниці, при деякій семантичній спільності (людина захоплюється), не досягнута прагматична еквівалентність

(*geek* - слово відноситься до побутово-розмовного стилю, в той час як *ботанік* - шкільний жаргонізм).

І.О. Іванов відносить до прагматично-безеквівалентної лексики, також, асоціативні лакуни. У теоретичній частині ми згадали, що під асоціативними лакунами розуміється відсутність відповідно мови перекладу додаткових асоціацій (конотацій), з якими зв'язується вихідне слово вихідної мови в свідомості його колективу [9,132].

Розглянемо кілька прикладів перекладу асоціативних лакун. Перший приклад взятий зі статті про скасування віз, що зробить можливим їздити в Європу на заробітки.

Однак у багатьох економічно розвинених країнах поширена практика "шабашок", коли під виглядом туристів іноземці приїжджають заробляти гроші, працюючи нелегально і отримуючи зарплати в конвертах. За схожою схемою в нашій країні працюють вихідці з Середньої Азії - узбеки, таджики, киргизи.

However, in many economically developed states, "pick-up work" - when foreigners arrive under the guise of tourists, work illegally, and get paid under the table, is not an uncommon practice. Immigrants from Central Asia - Uzbeks, Tajiks, Kyrgyz - operate by a similar scheme in our country [37].

Як видно з вищенаведеного прикладу, слово *шабашка* було перекладено на англійську мову, за допомогою поєднання *pick-up work*. Звернемося до значення слова *pick-up* в англійській мові. Електронний словник Lingvo, наводить таку дефініцію: *pick-up - organized, arranged, or assembled hastily and without planning*. Крім цього, українсько-англійський словник перекладає дане слово як випадковий / отриманий завдяки випадку [36]. Таким чином, цей вислів можна перекласти як поспішно (випадково) знайдена робота. Тепер звернемося до дефініції слова *шабашка*. Словник Ожегова трактує дане слово як невеликий виріб, принесений додому з виробництва. Але, це значення метафорично переосмислюється, і дане слово вживається в значенні «лівий» заробіток [29].

Слово *шабашка*, в українській мові, асоціюється зі словом *шабашник*, що означає: людина, яка виконує будівельні, ремонтні та інші роботи, укладаючи

приватні угоди за високими цінами [29]. В англійській мові така асоціація відсутня, і варіанти перекладу даного слова на англійську мову, *moonlighter*, *contract labourer*, не відображають важливого компонента значення - працювати на приватну особу, частіше нелегально. Від цього і створено слово *шабашка*. Англійське вираз *pick-up work* не є оптимальним варіантом для даного слова. В результаті неправильно підбраного еквівалента, відбувається перекручування значення і втрачається сенс першоджерела. Можливо, перекладачеві варто скористатися комбінованим перекладом, і перевести слово *шабашка* за допомогою транслітерації і пояснення *shabashka (illegal earnings)*.

Звернімося до такого прикладу. У даній статті мова йде про заборону грального бізнесу в Москві. У заголовку цієї статті використовується прислівник *граючи*, який також є асоціативною лакуною. *Перемагають граючи*

... півтора року тому в Росії не повинно було залишитися жодного казино - за межами чотирьох гральних зон. Але в нокдауні азарт залишався лише 2-3 місяці.

Effortless winnings

... a year and a half ago, not a single casino was to remain open outside of Russia's four gambling zones. But gambling was down for only 2-3 months [37].

Як видно з цього прикладу, слово *граючи* передано на англійську мову словом *effortless*. Для зіставлення двох варіантів, звернемося до словників.

Згідно тлумачному словнику Д.Н. Ушакова, *граючи* - без зусиль, легко, наче жартома [30]. А тепер розглянемо значення слова *effortless* - *done well or successfully and without any effort* [28]. Таким чином, можна припустити, що слово *effortless* є оптимальним варіантом перекладу для українського прислівника *граючи*.

Однак, необхідно відзначити, що англійський варіант слова передає не всю специфіку українського прислівника. Звернемося до внутрішньої форми слова *граючи*. Корінь даного слова *гра*, отже, слово є похідним від іменника *гра*. Дана асоціація з грою при перекладі втрачається.

Відомо, що в англійській мові, також, існують різні деривати від слова *play*, за принципом українського контексту, можна було підібрати слово *playfully*, для передачі всієї специфіки значення. Але даний варіант не є адекватним. Щоб переконатися в цьому, звернемося до словників. Словник Макміллана трактує прикметник *playful* як *lively and full of fun / intended to be funny or friendly rather than serious* [28]. В англо-українському словнику ми можемо знайти наступний переклад даного прикметника: *грайливий / веселий / пустотливий* [18]. Дані значення відрізняються від значення прислівника *граючи*.

Наступний приклад узятий з тієї ж статті, що і вищенаведений.

Але вже через місяць в інтернеті з'явилися десятки сайтів, що пропонують переобладнати техніку під лотереї за 2-3 тисячі рублів. Апарат "відіб'є" цю суму за пару годин.

But only a month later, dozens of websites appeared offering to reequip the slot machines into lottery machines for 2,000-3,000 rubles. The machine will "win back" that money in a couple of hours [37].

Українське слово *відіб'є* передано на англійську мову поєднанням *win back*. Для зіставлення цих варіантів, звернемося до їх значень. Тлумачний словник Ожегова подає таке значення дієслова *відбити*: повернути собі силу, з боєм [29]. Тепер наведемо значення виразу *win back*. Словник Macmillan наводить таку дефініцію: *to get back something that you have lost* [28]. Електронний словник Lingvo призводить схоже визначення: *if you win back something that you have lost, you get it again, especially as a result of a great effort* [36].

Розглянувши і порівнявши значення даних слів, ми можемо зробити висновок, що англійський вираз *win back* передає тільки денотативне значення дієслова *відбивати* - (повернути). Відзначимо, що українське дієслово має більш негативний відтінок - повернути з силою / боєм. Цікавим, на наш погляд, є той факт, що дієслово *відіб'є* реалізується одночасно в двох асоціативних значеннях: механічно працювати (про саомий апарат) і повертати. Таким чином, передача цього асоціативного потенціалу українського дієслова при перекладі стає проблематичною. Англійське поєднання *win back*, що представляє собою лексико-

семантичну заміну (в українській мові слово акцентує значення процесуальності, в перекладі - результативності) не має таких асоціацій.

У наступному прикладі мова йде про дії Юрія Лужкова після відставки.

Интерв'ю Лужкова The Sunday Telegraph - це набір емоційних "страшилок".

По-перше, заголовок - "Я боюся за свою сім'ю". По-друге, зміст - нескладні звинувачення на адресу безіменних ворогів. І все без будь-яких фактів і доказів.

Luzhkov's interview in The Sunday Telegraph is a compilation of emotional horror stories. First the headline, "I am afraid for my family." Second, the content: incoherent accusations against unnamed enemies, all of which are made without any facts or proof [37].

Слово *страшилки* передано англійським поєднанням *horror stories*. Для того, щоб зіставити дані варіанти і зробити висновок, необхідно звернутися до словників. В електронному варіанті Тлумачного Словника Єфремової, ми можемо знайти таке визначення даному слову: *страшилка* - жатовн. про оповідання, фільми, що викликають страх [31]. Тепер, звернемося до дефініції поєднання *horror story*: a story that is intended to frighten people / an unpleasant experience [28].

Як видно з дефініцій даних слів, в англійському варіанті відсутня іронічність (жартівливість), в англійській мові поєднання *horror stories* не несе в собі іронії, навпаки, є назвою серйозного жанру. В українській же мові, навпаки, слово *страшилка* є іронічною (жартівливою) формою, утвореною від дієслова *страшити*, що означає лякати, викликати страх [29].

Таким чином, варіант перекладу є не точним в смисловому плані, тому що не передає іронії, яка в українській мові виражається за допомогою суфікса - ил, як в даному випадку (Пор .: училка, курилка). Крім цього, необхідно відзначити, що оцінність вихідного слова при перекладі не зберігається. Слово *страшилка* належить до побутово-розмовного стилю, на відміну від англійського сполучення *horror stories*. Крім того, не можна не взяти до уваги той факт, що в українському контексті слово взято в лапки, що має на увазі переносне значення, в англійському ж контексті переносний (прихований) зміст відсутній.

Висновки до другого розділу

Отже, безеквівалентна лексика відображає національно-культурну своєрідність мови на лексичному рівні, називає такі поняття та явища у сфері певної культури, які не властиві іншим. Наші спостереження доводять, що БЛ як складова образності тексту створює емоційно-експресивний підтекст, пов'язаний з ідеоетнічним компонентом значення, висувається у смисловій ієрархії твору, виступає своєрідною функціонально-смисловою домінантою тексту. Безеквівалентної лексика наявна в кожній мові.

Основних труднощів передачі безеквівалентної лексики при перекладі дві: відсутність в мові перекладу відповідників (еквівалентів, аналогів) із-за відсутності у носіїв цієї мови позначеного поняттям об'єкта (референта) та необхідність, наряду з предметним значенням (семантикою) реалії, передати колорит (конотацію) – її національне та історичне забарвлення.

Розбіжність асоціативного потенціалу вихідної і перекладної лексики (оцінковості, еспресивності, інтенсивності) може призвести до втрати смислових компонентів при перекладі;

Серед прийомів перекладу такої лексики, нами виділені: використання широкозначності слів з загальноновживаної лексики, лексико-семантичні модифікації, які передають тільки денотативне значення. Для збереження асоціативного потенціалу слова оптимальним рішенням, на наш погляд, може бути використання комбінованого перекладу (транслітерація і опис);

Найдоречнішими прийомами перекладу БЛ можна вважати транскрипцію та транслітерацію, створення нового слова, уподібнюючий переклад, контекстуальний переклад, гіпонімічний переклад. Особливої уваги потребує переклад фразеологізмів, до складу яких входять слова-реалії.

Специфіка перекладу безеквівалентної лексики полягає у відсутності повних еквівалентів в мові перекладу тобто слів і виразів співпадаючих за значенням;

Нами було встановлено, що при перекладі такої лексики, перекладачі нерідко вдаються до зміни реєстру (напр .: лексика, що відноситься до побутово-розмовного реєстру може замінюватися при перекладі на сленгізми і т.д.). Вибір слова з іншого стилістичного реєстру не завжди передає вихідний асоціативний потенціал, тобто може бути лише частковою відповідністю, при відсутності повного еквівалента. На наш погляд, таке перекладацьке рішення можна визнати допустимим в тих випадках, коли воно диктується об'єктивними причинами. Але при цьому, завжди важливо враховувати мовну традицію і жанрово-стилістичні особливості текстів мови оригіналу.

ВИСНОВКИ

Безеквівалентна лексика відображає національно-культурну своєрідність мови на лексичному рівні, називає такі поняття та явища у сфері певної культури, які не властиві іншим. Наші спостереження доводять, що БЛ як складова образності тексту створює емоційно-експресивний підтекст, пов'язаний з ідеоетнічним компонентом значення, висувається у смисловій ієрархії твору, виступає своєрідною функціонально-смісловою домінантою тексту. БЛ наявна в кожній мові.

Критеріями видокремлення такої лексики можуть бути: 1) семантичний (за яким враховується значення слів); 2) граматичний (показовий насамперед щодо одиниць, які мають певні формальні показники); 3) функціонально-стилістичний (БЛ може виконувати в тексті функції створення національного колориту, інтимізації тощо, у композиції поетичного тексту БЛ стає своєрідною смисловою домінантою (сильною позицією), впливає на зміст усього твору).

Розглянувши концептуальні засади використання в лінгвістиці терміна «безеквівалентна лексика», ми вважаємо, що безеквівалентна лексема - особлива одиниця, що відображає національно-культурну своєрідність мови на лексичному рівні, номінує такі явища у сфері певної культури, які не властиві іншим. БЛ - це складова образності тексту, яка несе емоційно-експресивний підтекст. БЛ слугує для номінації понять та реалій, не має точних лексичних відповідників у соціокультурних парадигмах інших мов, які порівнюються з вихідною.

Існують різні класифікації безеквівалентної лексики (лакун) у сучасній лінгвістичній літературі, це насамперед абсолютні й відносні лакуни.

Проблема опрацювання безеквівалентної лексики в зарубіжному мовознавстві порушується не лише в межах теорії перекладу, але також у лексикографічному аспекті. Одним із питань, що дискутується в зарубіжних наукових джерелах, є визначення способів подання краєзнавчих реалій у перекладних словниках.

Основних труднощів передачі БЛ при перекладі дві: відсутність в мові перекладу відповідників (еквівалентів, аналогів) із-за відсутності у носіїв цієї мови позначеного поняттям об'єкта (референта) та необхідність, наряду з предметним значенням (семантикою) реалії, передати колорит (конотацію) - її національне та історичне забарвлення.

Найдоречнішими прийомами перекладу БЛ можна вважати транскрипцію та транслітерацію, створення нового слова, уподібнюючий переклад, контекстуальний переклад, гіпонімічний переклад. Семантичні лакуни нерідко перекладаються англійською мовою за допомогою прийому генералізації.

Однак, таке перекладацьке рішення не завжди можна визнати оптимальним, оскільки воно тягне за собою семантичні втрати і не відображає специфіки вихідного слова. Це пов'язано з відмінностями лексичних систем англійської, німецької та української мов і явищем мовної вибіркості.

Узагальнивши приклади перекладу складних слів, ми прийшли до висновку про те, що дані слова часто не можуть бути перекладені на українську мову готовими однослівними еквівалентами і вимагають описового перекладу;

Специфіка перекладу прагматично-безеквівалентної лексики полягає у відсутності повних еквівалентів в мові перекладу, тобто слів і виразів співпадаючих за значенням;

Розбіжність асоціативного потенціалу вихідної і перекладної лексики (оцінковості, еспресивності, інтенсивності) може привести до втрати смислових компонентів при перекладі;

Серед прийомів перекладу такої лексики, нами виділені: використання широкозначності слів загальноживаної лексики, лексико-семантичні модифікації, які передають тільки денотативне значення вихідної одиниці. Для збереження асоціативного потенціалу слова оптимальним рішенням, на наш погляд, може бути використання комбінованого перекладу (транслітерація і опис). При перекладі такої лексики, перекладачі нерідко вдаються до зміни регістру (напр .: лексика, що відноситься до побутово-розмовного регістру може замінюватися при перекладі на сленгізми і т.д.). Вибір слова з іншого стилістичного регістру не завжди передає вихідний асоціативний потенціал, тобто може бути лише частковою відповідністю, при відсутності повного еквівалента. На наш погляд, таке перекладацьке рішення можна визнати допустимим в тих випадках, коли воно диктується об'єктивними причинами. Але при цьому, завжди важливо враховувати мовну традицію і жанрово-стилістичні особливості текстів мови оригіналу.

Список використаних джерел

1. Абрамова Н.А. Язык и культура: Учебное пособие / Н.А. Абрамова. – Ч. : Поиск, 2000. – 237 с.
2. Аверкина Л.А. Современная классификация безэквивалентной лексики и особенности ее перевода (на материале немецкого и русского языков) / Л. А. Аверкина // Проблемы языка, перевода и межкультурной коммуникации. – Н.Новгород: НГЛУ им. Н.А.Добролюбова, 2002. – С. 61–69.
3. Алексеева И.С. Введение в переводоведение / И.С. Алексеева. – М.: Изд. центр "Академия", 2004. – 352 с.
4. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов / О.С. Ахманова. – М. : Советская энциклопедия, 1966. – 606 с.
5. Баранникова Л. И. Некоторые особенности функционирования языков в эпоху научно–технической революции / Л.И. Баранникова // Язык и общество. Межвузовский научный сборник. Выпуск 5. Изд–во Сарат. ун–та, 1978. – С. 3–18.
6. Бархударов Л.С. Язык и перевод: Вопросы общей и частной теории перевода / Л. С. Бархударов. – М.: Международные отношения, 1975. – 240 с.

7. Берков В.Л. Двухязычная лексикография / В. Л. Берков. – СПб. : СПУ, 1996. – 248 с.
8. Брандес М.П. Стилистика немецкого языка / М.П. Брандес. – М.: Высшая школа, 1983. – 271 с.
9. Бронська А. Лінгвокраїнознавчий аспект у викладанні української мови як іноземної / А. Бронська // Дивослово. Українська мова й література в навчальних закладах України. – 2000. – №7. – С. 43–44.
10. Верба Л.Г. Порівняльна лексикологія англійської та української мов / Верба Л. Г. – В. : Нова книга, 2003. – 153 с.
11. Верещагин Е.М. В поисках новых путей развития лингвострановедения: концепция речеповеденческих тактик / Е. М. Верещагин, В. Г. Костомаров. – М. : Наука, 1999. – 84 с.
12. Верещагин Е.М. Лингвострановедческая теория слова / Е.М. Верещагин, В.Г. Костомаров – М. : Русский язык, 1980. – 320 с.
13. Верещагин, Е.М. Язык и культура. / Е.М. Верещагин, В.Г. Костомаров. – М. : Русский язык, 2000. – 387 с.
15. Виноградов В.С. Перевод: общие и лексические вопросы. / В.С. Виноградов. – М. : Книжный дом, 2006. – 240 с.
16. Влахов С. П. Непереводимое в переводе / С.П. Влахов, С.И. Флорин. – М. : Наука, 1980. – 352 с.
17. Волков, А.А. Общее языкознание / А.А. Волков. – М. : "ВАКО", 2002. – 206 с.
18. Волошина А.О. Безеквівалентна лексика близькоспоріднених мов / А.О. Волошина. – К. : Айрис пресс, 2000. – 64 с.
19. Гальперин И.Р. Информативность единиц языка / И.Р. Гальперин. – М. : Высшая школа, 1974. – 254 с.
20. Гальперин И.Р. Перевод и стилистика / И.Р. Гальперин. – М. : Изд-во АПН, 1960. – 231 с.
21. Гальперин И.Р. Текст как объект лингвистического исследования / И.Р. Гальперин. – М.: Наука, 1983. – 139с.
22. Гатилова А. К. Безэквивалентная лексика как понятие и явление / А.К.

- Гатилова. – М. : МПУ, 1996. – 184 с.
23. Гиляревский Р.С., Иностранные имена и названия в русском тексте / Р.С. Гиляревский, Б.А.Старостин – М. : Высшая школа, 1985. – 303 с.
24. Горпинич В.О. Географічні назви в українській мові / В.О. Горпинич, Т.Р. Антонюк. – К. : Айрис пресс, 1999. – 152 с.
25. Гумбольдт В. фон. О различии строения человеческих языков и его влияния на духовное развитие человечества / В. фон Гумбольдт // Избранные труды по языкознанию. – М.: Прогресс, 1984. – С. 295-298.
26. Гумбольдт В. фон. Язык и философия культуры: Пер. с нем. / В. фон Гумбольдт. – М. : Прогресс, 1985. – 451 с.
27. Зиндер Л.Р. Современный немецкий язык. Теоретический курс. Учебник. / Л.Р.Зиндер, Т.В. Строева. – М. : Изд-во лит. на иностр. яз., 1957. – 420 с
28. Девкин В. Д. Немецкая лексикография: Учеб. пособие для вузов / В.Д. Девкин. – М. : Высшая школа, 2005. – 670 с.
29. Ермолович Д. И. Имена собственные на стыке языков и культур / Д.И. Ермолович. – М. : Р. Валент, 2001. – 200 с.
31. Зорівчак Р. П. Реалії і переклад. На матеріалілі англomовних перекладів української прози / Р. П. Зорівчак. – Л. : Вид-во при Львів. держ. ун-ті, 1989. – 68 с.
32. Зорівчак Р. П. Термін «структурно–конотативна реалія»у контрактивній лінгвістиці та перекладознавстві // Проблеми зіставної семантики. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції з проблем зіставної семантики 28–30 березня 1995р. / Кочерган М.П. (відпов. редактор) та ін. – К., 1995. – С. 224–227.
33. Зорівчак Р.П. Фразеологічна одиниця як перекладознавча категорія / Р.П. Зорівчак. – Л. : Вища школа, 1983. – 176 с.
34. Иванищева О. Н. Лексикографирование культуры в двуязычном словаре: Дисс.....докт. филол. наук. – СПб., 2005. – 410 с.
35. Волкова А.Н. История философии / А.Н. Волкова, В.С. Горнев, Р.Н. Данильченко – М. : Приор, 1997. – 464 с.

36. Иванов А.О. Английская безэквивалентная лексика и ее перевод на русский язык / А.О. Иванов. – Л. : Искусство, 1985.
37. Иванов А.О. Безэквивалентная лексика / А.О. Иванов. - СПб. : Типография издательства СПбГУ, 2006. - 200 с.
38. Кабакчи В.В. Практика англоязычной межкультурной коммуникации / В.В. Кабакчи. - СПб.: СОЮЗ, 2007. - 256 с.
39. Кацнельсон С.Д. Содержание слова, значение и обозначение / С.Д. Кацнельсон. – Л. : Наука, 1965. – 110 с.
40. Кияк Т. Р. Теорія та практика перекладу (німецька мова) / Т. Р. Кияк, О. Д. Огуи, А. М. Науменко. – В. : Нова книга, 2006. – 592 с.
41. Колесникова М. С. Лексикографический аспект лингвострановедения: Дисс.... докт. филол. наук / М.С. Колесникова. – Я., 2003. – 466 с.
42. Комиссаров В.Н. Слово о переводе / В.Н.Комиссаров. - М. : Междунар. отношения, 1973. –215с.
43. Комиссаров В. Н. Теория перевода (лингвистические аспекты) / В. Н. Комиссаров. – М. : Высшая школа, 1990. – 253 с.
44. Космеда Т. А. Аксіологічні аспекти прагмалінгвістики: засоби вираження категорії оцінки в українській та російській мовах: автореф. дис... д-ра філол. наук: 10.02.01; 10.02.02 / Т.А. Космеда. – Х., 2001. – 32 с.
45. Корунець І.В. Принципи і способи передачі українських особових і географічних назв англійською мовою. / І.В.Корунець // Мовознавство, №3 (159), травень – червень, 1993.
46. Корунець І.В. Теорія і практика перекладу / І.В.Корунець . – К. : Вища школа, 1986. –174с.
47. Кочерган М.П. До питання про безеквівалентну лексику і лакуни та способи їх компенсації // Проблеми зіставної семантики. Збірник статей за доповідями Міжнародної наукової конференції з проблем зіставної семантики 23–25 вересня 1999р. / Відп. ред. М. П.Кочерган. – К., 1999. – С. 42–45.
48. Кочерган М. П. Загальне мовознавство / М. П. Кочерган – К. : Академія, 1999. – С.171–172.

49. Кочерган М. П. Основи зiставного мовознавства / М. П. Кочерган – К. : Академія, 2006. – 424 с.
50. Кухаренко В.А. Интерпретация текста / В.А. Кухаренко. – М. : Просвещение, 1988. –227 с.
51. Кухаренко В.А. Лингвистическое исследование английской художественной речи / В.А. Кухаренко. – О. : Перемена, 1973. – 301 с.
52. Латышев Л.К. Технология перевода / Л.К. Латышев. – М. : Академия, 2005. - 320 с.
53. Латышев Л.К. Перевод: теория, практика и методика преподавания / Л.К. Латышев, А.Л. Семенов. – М. : Академия, 2003. - 190 с.
54. Левый И.П. Искусство перевода / И.П. Левый – М. : Прогресс, 1974. – 396 с.
55. Мальцева Д.Г. Страноведение через фразеологизмы / Д.Г. Мальцева – М.: Высшая школа, 1991. – 176 с.
56. Марковина, И.Ю. Влияние лингвистических и экстралингвистических факторов на понимание текста: автореф. дис. на соискание ученой степ. кандид. филол. Наук / И.Ю. Марковина. – М., 1982. - 21 с.
57. Мартиневский В. М. Страноведческие реалии немецкого языка / В. М. Мартиневский. – М. : Высшая школа, 1986. – 159 с.
58. Миропольська Н. Є. Мистецтво слова в структурі художньої культури: теорія і практика / Н.Є. Миропольська. – К. : Парламентське видавництво, 2002. – 204 с.
59. Мечковская, Н.Б. Социальная лингвистика / Н.Б. Мечковская. – М. : Аспект Пресс, 2006. – 206 с.
60. Миньяр-Белоручев Р.К. Теория и методы перевода / Р.К. Миньяр-Белоручев. – М.: Московский лицей, 1996. – 208 с.
61. Мюллер В.К. Новый англо-русский словарь / В.К. Мюллер. – М. : Русский Язык Медиа, 2005.- 606 с.
62. Мячина А. В. О лексическом значении слова / А. В. Мячина. – М. : Наука, 1978. – С. 41–50.

63. Попова З.Д. Лексическая система языка (внутренняя организация, категориальный аппарат и приемы изучения) / З. Д. Попова, И. А. Стернин. – В. : Изд-во Воронеж. ун-та, 1984. – 148 с.
64. Потебня А.А. Мысль и язык. / А.А. Потебня. – К. : СИНТО, 1993. – 192 с.
65. Рецкер, Я.И. Теория перевода и переводческая практика / Я.И. Рецкер. – М. : Международные отношения, 2004. - 216 с.
66. Рыбакин, А.И. Словарь личных английских имен / А.И. Рыбакин. – М. : Аспект пресс, 1973. – 650 с.
67. Смеречанський Р.І. Довідник з граматики німецької мови: Довідкове видання. / Р.І. Смеречанський – К. : Радянська школа, 1989. – 304 с.
68. Сукаленко Н.Н. Двухязычные словари и вопросы перевода / Н.Н. Сукаленко. – Х. : Высшая школа, 1976. – 115 с.
69. Тер-Минасова С.Г. Язык и межкультурная коммуникация / С.Г. Тер-Минасова – М. : Слово, 2000. – 264 с.
70. Тюленев, С.В. Теория перевода / С.В. Тюленев. – М. : Гардарики, 2004. – 334 с.
71. Українсько-німецький тематичний словник [уклад. Н. Яцко та ін.]. – К. : Карпенко, 2007. – 219 с.
72. Федоров А.В. Основы общей теории перевода (лингвистический очерк) / А.В. Федоров. – М. : Наука, 1968. – 236 с.
73. Фірсова Ю.А. Переклад німецьких фразеологізмів з топонімічним компонентом українською мовою: проблема еквівалентності / Ю.А.Фірсова // Вісник Сумського державного університету. Серія “Філологічні науки”. – 2002. - № 4(37). – С. 174–178.
74. Чередниченко О.І. Про мову і переклад / О. І. Чередниченко – К. : Либідь, 2007. – С. 170–176.
75. Чернов, Г.В. К вопросу о передаче безэквивалентной лексики при переводе советской публицистики на английский язык // Чернов Г.В. Ученые записки 1-го МГПИИЯ: Т.4. – М., 1958. – 223 с.
76. Швейцер А.Д. Теория перевода: статус, проблемы, аспекты / А.Д. Швейцер. – М. : Наука, 1988. - 214 с.

